

MISIONI NDËRKOMBËTAR I VËZHGIMIT TË ZGJEDHJEVE
Republika e Maqedonisë së Veriut – Zgjedhjet parlamentare dhe
zgjedhjet presidenciale, raundi i dytë, 8 maj 2024

DEKLARATA E GJETJEVE DHE KONKLuzionET PARAPRAKE

KONKLuzionET PARAPRAKE

Zgjedhjet parlamentare dhe presidenciale ishin konkurruese, dhe liritë themelore u respektuan, megjithëse procesi mbetet i rregulluar në mënyrë të pamjaftueshme. Legjislacioni zgjedhor ofron një kornizë të përshtatshme për mbajtjen e zgjedhjeve demokratike, por mospërputhjet, boshllëqet dhe paqartësitë e vazhdueshme rrezikuan sigurinë ligjore dhe meritojnë rishikim. Mbulimi i gjerë dhe pluralist i fushatës në media u dha votuesve mundësinë për të bërë një zgjedhje të informuar, por retorika negative dhe sloganet nacionaliste ndikuan negativisht mbi periudhën e qëndrueshme parazgjedhore. Me përjashtim të dukshëm të një kandidati presidencial në balotazh, fushatat shfaqën pak figura politike femra në përgjithësi. Transparenca dhe llogaridhënia e financave të fushatës u dobësuan nga detyrimet minimale për raportimin e financave, dhe kapaciteti i kufizuar i organeve mbikëqyrëse, duke përfshirë monitorimin e keqpërdorimit të burimeve administrative. Autoritetet, duke përfshirë Komisionin Shtetëror të Zgjedhjeve dhe Gjykatën Kushtetuese, jo gjithmonë i trajtuan në mënyrë adekuate ankesat lidhur me zgjedhjet në kohë dhe në mënyrë transparente, duke kufizuar efektivitetin e mjeteve juridike. Zgjedhjet u organizuan në mënyrë efektive, por akuzat e shpeshta për blerje votash në prag të zgjedhjeve ndikuan në besimin në proces. Në qendrat e votimit të vëzhguara, procesi i votimit ishte i rregullt dhe transparent; megjithatë, në disa raste, këshillat zgjedhorë nuk iu përmbaheshin plotësisht procedurave të përcaktuara gjatë numërimit të votave.

Zgjedhjet parlamentare u mbajtën njëkohësisht me raundin e dytë presidencial. Në prag të këtyre zgjedhjeve, shumica e bashkëbiseduesve të MNVZ-së iu referuan një atmosfere të përgjithësuar pakënaqësie me establishmentin politik, duke përmendur mungesën e vullnetit si nga qeveria ashtu edhe nga opozita për të adresuar thirrjet e kahershme për reforma gjithëpërfshirëse. Pas zgjedhjeve presidenciale të 24 prillit, Komisioni Shtetëror Zgjedhor (KSHZ) njoftoi se asnjë nga shtatë kandidatët nuk kishte marrë më shumë se gjysmën e votave të të gjithë votuesve të regjistruar të nevojshëm për të siguruar një fitore në raundin e parë dhe se një raund i dytë do të mbahej ndërmjet presidenti aktual Stevo Pendarovski dhe kandidatja e opozitës Gordana Siljanovska-Davkova.

Kuadri ligjor për zgjedhjet parlamentare dhe presidenciale vendos bazën për mbajtjen e zgjedhjeve demokratike; megjithatë, disa dispozita nuk përputhen me standardet ndërkombëtare, dhe mospërputhjet e vazhdueshme, boshllëqet dhe formulimet e paqarta minojnë sigurinë juridike dhe meritojnë rishikim të mëtejshëm. Fatkeqësisht, Kodi Zgjedhor u ndryshua kohët e fundit përmes proceseve të përsheptuara pa transparencë dhe konsultim publik, gjë që nuk është në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe angazhimet e OSBE-së. Edhe pse ndryshimet përfshinin disa rekomandime të mëparshme të ODIHR-it dhe propozime teknike nga KSHZ-ja, ato kryesisht shpërfillën rekomandimet e grupit punues ndërinstitucional të ngarkuar me reformën zgjedhore. Një numër rekomandimesh kyçe të ODIHR-it dhe Komisionit të Venecias të Këshillit të Evropës mbeten të pa adresuara, duke përfshirë ato për rishikimin sistematik të Kodit Zgjedhor, për të siguruar akses të barabartë në media në fushatat zgjedhore dhe për të rritur përgjegjshmërinë dhe integritetin e financimit të fushatës.

Administrata zgjedhore respektoi të gjitha afatet ligjore dhe gëzonte besimin e publikut në kapacitetin e saj teknik. Gjatë periudhës parazgjedhore, KSHZ-ja mbajti seanca të rregullta të cilat ishin të hapura për publikun dhe transmetoheshin online, por në mënyrë konsistente nuk njoftoi publikisht seancat e saj, dhe ndonjëherë i shpallte më pak se një orë përpara. Trajnimi për organet zgjedhore të nivelit më

të ulët u vu re se ishte përgjithësisht gjithëpërfshirës dhe gjithashtu përfshinte mësimet e nxjerra nga dita e zgjedhjeve presidenciale të raundit të parë. Fushëveprimi dhe temat e mbuluar nga materiali për edukimin e votuesve të KSHZ-së mbetën të kufizuara, me video spote në disa procedura të ditës së zgjedhjeve të prezantuara vetëm në mes të dy ditëve të zgjedhjeve.

Regjistri përfundimtar i votuesve renditi 1.815.350 votues për zgjedhjet parlamentare dhe 1.814.317 votues për balotazhin presidencial. Ligji nuk parashikon që regjistri i votuesve të përditësohet ndërmjet dy raundeve të zgjedhjeve presidenciale. Si masë e përkohshme për të zbutur vonesat e shkaktuara nga lëshimi me vonesë i dokumenteve të reja të identitetit, votuesve me dokumente të skaduar deri në nëntë muaj para zgjedhjeve u lejuan t'i përdorin ato për identifikim në ditën e zgjedhjeve. Bashkëbiseduesit e MNVZ-së në përgjithësi nuk ngritën shqetësime për përfshirjen e regjistrimit të votuesve. Pavarësisht kësaj, u vunë re mangësi të vazhdueshme në sistemin e adresave të banimit dhe regjistrimin civil, të cilat ulnin saktësinë e të dhënave. Rekomandimet e mëparshme nga ODIHR për përditësimin dhe auditimin e këtyre bazave të të dhënave nuk janë zbatuar.

Në një proces gjithëpërfshirës, KSHZ-ja regjistroi 1.680 kandidatë për deputetë të nominuar nga 12 parti politike dhe 5 koalicione, dhe refuzoi nëntë lista të kandidatëve për mosplotësim të kriterëve ligjore për regjistrim. KSHZ-ja respektoi të gjitha dispozitat ligjore dhe afatet në shqyrtimin e dokumenteve të nominimit, por raportoi vështirësi në përmbushjen e këtyre afateve në disa raste, duke përmendur dhënien e vonuar të të dhënave personale dhe të dosjeve kriminale nga autoritetet shtetërore.

Për garën parlamentare, ligji mandaton një minimum prej 40 përqind të përfaqësimit të secilës gjini në secilën listë të kandidatëve. Të gjitha listat e kandidatëve të regjistruar plotësonin kërkesat gjinore. Ndërsa gratë përbënin 43 për qind të të gjithë kandidatëve për deputetë, ato shpesh vendoseshin në pozitat më të ulëta të lejuara nga ligji, dhe gratë kandidate kryesonin vetëm 25 për qind të listave. Partitë politike paraqitën pak folëse gra në aktivitetet e fushatës të vëzhguara nga MVZ-ja e ODIHR-it dhe partitë dukej se bënë pak përpjekje për të angazhuar gratë votuese. Çështjet që lidhen me barazinë gjinore mungonin kryesisht në diskursin e fushatës. Një nga dy kandidatët në balotazhin presidencial ishte grua.

Fushatat ishin konkurruese dhe liritë themelore u respektuan. Rregullimi i aksesit në hapësirat e fushatës, media dhe financimi i partive politike i jep përparësi katër partive kryesore politike parlamentare ndaj garuesve të tjerë. Temat kryesore të fushatave të balotazhit parlamentar dhe presidencial përfshinin ekonominë, përpjekjet kundër korrupsionit, pranimin në Bashkimin Evropian (BE) dhe reformën kushtetuese. Toni i fushatës, përfshirë ate online, u bë gradualisht negativ përpara raundit të parë të zgjedhjeve presidenciale dhe mbeti i tillë si në fushatat parlamentare ashtu edhe në ato presidenciale. Partitë shqiptare etnike u shfaqën dukshëm në fushatë. Megjithatë, përfaqësuesit e disa partive të tjera të pakicave etnike ngritën shqetësime se shpërndarja e fondeve të fushatës shtetërore sipas një formule të bazuar në përfaqësimin e partive në parlament pengonte aftësinë e tyre për të bërë fushatë në baza të barabarta.

Formula për shpërndarjen e fondeve shtetërore për fushatën e partive të vogla dhe joparlamentare në disavantazh. Vetëm 11 nga 17 garuesit parlamentar dorëzuan raportet e përkohshme të financimit të fushatës në kohën e duhur dhe në formatin e kërkuar. Kërkesat e raportimit për raportet e ndërmjetme përjashtonin informacionin e detajuar mbi kontributet dhe nuk kërkonin raportim mbi shpenzimet, duke ulur transparencën dhe llogaridhënien. Kërkesat minimale të raportimit për financimin e fushatës, mangësitë dhe mospërputhjet në kuadrin ligjor, si dhe burimet dhe kapacitetet e kufizuara të organeve mbikëqyrëse, duke përfshirë monitorimin dhe parandalimin e keqpërdorimit të burimeve administrative, ulën ndjeshëm transparencën dhe llogaridhënien.

Mjedisi mediatik është përgjithësisht i lirë. Monitorimi i medias i MVZ-së së ODIHR-it zbuloi se transmetuesi publik mbulonte garuesit kryesorë parlamentar dhe presidencial në përputhje me formulën për ndarjen e kohës për partitë politike në zgjedhje, e cila privilegjon partitë më të mëdha parlamentare. Mediat private paraqitën informacion adekuat për të gjithë kandidatët në përgjithësi, me disa kanale që favorizojnë listat specifike të kandidatëve. Pati disa debate televizive me garues që konkurronin për koalicionet kryesore në zgjedhjet parlamentare, si dhe tre debate midis dy kandidatëve në balotazhin presidencial, duke kontribuar në aftësinë e votuesve për të bërë një zgjedhje të informuar. Shumica e bashkëbiseduesve të MNVZ-së theksuan nevojën për reforma të mëtejshme në sektorin e medias për të rritur qëndrueshmërinë e mediave, për të rregulluar mediat online dhe për të përafruar më tej kuadrin ligjor me legjislacionin e BE-së.

Kuadri ligjor nuk siguron mjaftueshëm akses në korigjimin ligjor; në praktikë, KSHZ-ja nuk ofroi mjete juridike efektive për ankesat e paraqitura në ditën e zgjedhjeve të 24 prillit, duke lënë afërsisht gjysmën e tyre të pazgjidhura deri në mbylljen e votimit. Më tej, shumica e vendimeve të saj mbi ankesat e disponueshme për shqyrtimin e MVZ-së të ODIHR-it nuk dhanë arsyetimin dhe shumë vendime iu referuan akteve ligjore të vjetruara dhe mjeteve juridike të pasakta për ankesa. Gjykata Administrative respektoi afatet e shkurtra për të vendosur për ankesat. Gjykata Kushtetuese nuk i ka shqyrtuar në kohën e duhur dy peticionet lidhur me zgjedhjet që kishte marrë, duke shqyrtuar dhe hedhur poshtë njërin pasi dispozitat e kundërshtuara tashmë ishin zbatuar; ndërsa e dyta mbeti e pavendosur përpara ditës së zgjedhjeve të 8 majit, të cilën Gjykata ia atribuoi mungesës së afateve të përshpejtuara për vlerësimin e kushtetutshmërisë. Shumë bashkëbisedues të MNVZ shprehën besim minimal në gjykimin rreth ankesave lidhur me zgjedhjet, duke përmendur joefikasitetin e gjyqësorit dhe administratës zgjedhore.

Dita e zgjedhjeve ishte përgjithësisht e qetë. Vëzhguesit e MNVZ-së vlerësuan pozitivisht procedurat e votimit në shumicën dërrmuese të 1340 vendvotimeve të vëzhguara, me masa mbrojtëse procedurale si identifikimi i votuesve, vulosja e fletëve të votimit nga KZ-të dhe nënshkrimi i listave të votuesve të kryera në përputhje me dispozitat ligjore në pothuajse të gjitha qendrat e votimit. Megjithatë, janë vërejtur disa raste të votimit në grup dhe familjar, si dhe të gjurmimit të votuesve. Kërkesa ligjore që KZ-të të informojnë votuesit për procedurat e votimit, e cila është e rëndësishme për të reduktuar numrin e fletëvotimeve të pavlefshme, nuk u zbatua pothuajse në gjysmën e qendrave të votimit. Procesi i numërimit u vlerësua negativ në 16 nga 106 qendrat e votimit të vëzhguara, kryesisht për shkak të gabimeve procedurale dhe lëshimeve në procedurat e numërimit dhe masave të rëndësishme mbrojtëse, në disa raste duke ndikuar në transparencë. Tabelat në përgjithësi u vlerësuan si efikase; megjithatë, hapësira e kufizuar dhe mbipopullimi kufizuan transparencën në disa raste dhe tre nga katër vëzhgime vunë re gabime ose mospërputhje në procesverbalet e rezultateve të qendrave të votimit. Në qendrat e votimit të vëzhguara, procesi i votimit ka qenë i rregullt, transparent dhe i vlerësuar pozitivisht; megjithatë, në disa raste, këshillat zgjedhorë nuk iu përmbahen plotësisht procedurave të përcaktuara gjatë numërimit të votave.

GJETJET PARAPRAKE

Sfondi dhe konteksti politik

Më 14 shkurt 2024, kryetari i parlamentit njoftoi se zgjedhjet parlamentare të planifikuara rregullisht do të mbaheshin më 8 maj, njëkohësisht me raundin e dytë të mundshëm të zgjedhjeve presidenciale.¹ Pas zgjedhjeve presidenciale të mbajtura më 24 prill, KSHZ-ja njoftoi se asnjë nga shtatë kandidatët nuk kishte marrë gjithsej më shumë se gjysmën e votave të të gjithë votuesve të regjistruar, gjë që

¹ Sipas Kushtetutës, zgjedhjet presidenciale duhet të zhvillohen brenda 60 ditëve të fundit të mandatit të presidentit në detyrë, ndërsa zgjedhjet parlamentare duhet të zhvillohen brenda 90 ditëve të fundit të mandatit të parlamentit.

kërkohej për të siguruar fitoren në raundin e parë dhe se raundi i dytë do të mbahet mes presidentit aktual Stevo Pendarovski dhe kandidatës së opozitës, Gordana Siljanovska-Davkova.²

Zgjedhjet e fundit parlamentare u mbajtën më 15 korrik 2020, para përfundimit të mandatit të Kuvendit, dhe rezultuan me formimin e qeverisë së koalicionit të udhëhequr nga LSDM dhe Lëvizja Besa.³ Mjedisi politik dominohet nga dy parti, Lidhja Social Demokratike e Maqedonisë (LSDM) dhe Organizata e Brendshme Revolucionare Maqedonase - Partia Demokratike për Bashkim Kombëtar Maqedonas (VMRO-DPMNE), të cilat kanë udhëhequr koalicione të alternuara qeverisëse që nga pavarësia. Në janar të vitit 2024, në përputhje me ligjin dhe marrëveshjen e koalicionit ndërmjet LSDM-së dhe Bashkimit Demokratik për Integritet (BDI), u krijua një qeveri e përkohshme e udhëhequr nga Talat Xhaferi, Kryeministri i parë shqiptar etnik i vendit, për të organizuar zgjedhjet.⁴ Kjo është hera e parë që nga viti 2006 që një parlament përfundon mandatin e tij të plotë.

Para zgjedhjeve parlamentare, ambienti politik parazgjedhor ishte i qetë. Megjithatë, fragmentimi i rrënjësor politik dhe ndarjet etnike kanë penguar kalimin e reformave në lidhje me legjislativën zgjedhor, reformat e nevojshme në administratën publike dhe gjyqësorin, si dhe zbatimin e përpjekjeve kundër korrupsionit të kërkuara edhe nga Bashkimi Evropian (BE) për anëtarësim. Shumica e bashkëbiseduesve të MNVZ-së iu referuan një atmosfere të përgjithësuar pakënaqësie me pushtetin politik, për shkak të perceptimeve të ndikimit politik në emërimet institucionale, joefikasitetin të gjatë brenda administratës publike dhe rasteve të profilit të lartë të korrupsionit.⁵

Kushtetuta parashikon barazinë e burrave dhe grave, dhe Ligji i vitit 2012 për mundësi të barabarta për gratë dhe burrat kërkon përfaqësim të barabartë gjinor në të gjitha nivelet e administratës publike dhe jetës publike.⁶ Parlamenti në largim përfshinte 51 gra (42,5 përqind). Gratë mbajnë 4 nga 20 postet ministrore (20 përqind). Vetëm 2 nga 80 kryetarët e komunave (2,5 përqind) janë gra. Nga 62 partitë e regjistruara që morën pjesë në garën parlamentare në mënyrë të pavarur ose si pjesë e koalicioneve, vetëm 6 kanë lidere gra (9,6 përqind). Ky nënpërfaqësim në poste të ndryshme të zgjedhura dhe të emëruara, shoqëruar me raste presioni dhe sulmesh online ndaj politikaneve femra, tregon se përpjekjet e autoriteteve dhe partive politike për të adresuar stereotipet e qëndrueshme gjinore që pengojnë pjesëmarrjen e grave në politikë kanë qenë të pamjaftueshme.⁷ Kushtetuta garanton mbrojtjen e

² Nëse asnjë kandidat nuk merr më shumë se gjysmën e votave të të gjithë votuesve të regjistruar, një raund i dytë mbahet dy javë më vonë midis dy kandidatëve kryesorë. Në raundin e dytë zgjidhet kandidati me numrin më të madh të rezultateve, përveç nëse pjesëmarrja bie nën 40 për qind, me ç'rast i gjithë procesi zgjedhor përsëritet pa një afat të përcaktuar ligjor. Z. Pendarovski, i mbështetur nga koalicioni i udhëhequr nga LSDM, mori 20.49 për qind të votave të vlefshme, ndërsa zonja Siljanovska-Davkova, e mbështetur nga koalicioni i udhëhequr nga VMRO-DPMNE, mori 41.21 për qind.

³ LSDM dhe Besa së bashku siguruan 46 vende, BDI fitoi 15 ulëse, dhe koalicioni ndërmjet Aleancës për Shqiptarët dhe AlternAtivA mori 12 ulëse, ndërsa VMRO-DPMNE fitoi 44 ulëse, E Maja (Levica) fitoi 2 ulëse dhe Partia Demokratike e Shqiptarëve (PDSH) siguroi 1 mandat.

⁴ Ligji për Qeverinë kërkon që një qeveri e përkohshme e përbërë nga ministra të mazhorancës qeverisëse dhe partisë më të madhe opozitare të marrë detyrën 100 ditë para mbajtjes së zgjedhjeve parlamentare.

⁵ Shih seksionin 2.1.2 të [Raporti i 2023 për Maqedoninë e Veriut](#) nga Komisioni Evropian (KE), i cili deklaroi se, pavarësisht përpjekjeve të vazhdueshme, nuk është miratuar asnjë legjislacion për të trajtuar “nepotizmin, miqësinë dhe ndikimin politik në rekrutimin e punonjësve të sektorit publik dhe në emërimin e anëtarëve të bordeve mbikëqyrëse dhe drejtuese”. Seksioni 2.2.1 më tej thekson se “Korrupsioni mbetet i përhapur në shumë fusha dhe është një çështje shqetësuese. Rriten vonesat dhe anulimet në gjykimet e rasteve të korrupsionit të nivelit të lartë [...] U ulën dënimet maksimale ligjore për vepra penale specifike të lidhura me korrupsionin, [...] duke ndaluar apo edhe mbyllur një numër të madh të rasteve të korrupsionit të nivelit të lartë”.

⁶ Ligji për mundësi të barabarta për gratë dhe burrat u miratua fillimisht në vitin 2006 dhe u zëvendësua nga ligji i vitit 2012 me të njëjtin titull.

⁷ Disa politikane, së bashku me bashkëbisedues të tjerë, i raportuan MNVZ-së se kishin përjetuar raste të diskriminimit me bazë gjinore, trajtimit të pabarabartë në sferën politike dhe sulmeve të synuara në internet, të drejtuara ndaj tyre për shkak të gjinisë së tyre. [Profili i barazisë gjinore në vend](#) i UN Women nga 2023 thotë se “Ka barriera të shumta për gratë që aspirojnë për poste drejtuese në politikë, që rrjedhin nga vlerat dhe paragjykimet mbizotëruese patriarkale, si dhe nga normat socio-kulturore dhe stereotipet gjinore [...]. Partive politike u mungojnë mbrojtjet themelore për gratë anëtare, aktiviste dhe përfaqësuese politike.”

identitetit etnik, kulturor, gjuhësor dhe fetar të të gjitha komuniteteve. Megjithatë, romët dhe turqit janë të nënperfaqësuar në disa aspekte të jetës publike.⁸

Sistemi zgjedhor dhe kuadri ligjor

Parlamenti njëdhomësh, i përbërë nga 120 deri në 123 anëtarë (deputetë), zgjidhet drejtpërdrejt për një mandat katërvjeçar, sipas një sistemi të përfaqësimit proporcional nga listat e mbyllura. Nga këta, 20 deputetë zgjidhen nga secila prej 6 qarqeve brenda vendit. Deri në tre deputetë mund të zgjidhen nga një zonë e vetme zgjedhore jashtë vendit. Numri i mandateve të hapura për zgjedhje varet nga një prag i llogaritur në bazë të rezultateve të zgjedhjeve të mëparshme, pa korrelacion me pjesëmarrjen e votuesve, gjë që nuk është në përputhje me parimin e barazisë së votave.⁹ Kodi Zgjedhor lejon që numri i votuesve në një zonë të caktuar brenda vendit të devijojë nga numri mesatar i votuesve për një zonë jo më shumë se pesë për qind. Numri i votuesve të regjistruar në tre qarqe e kalon këtë prag, por kufijtë nuk u rregulluan përpara zgjedhjeve parlamentare, në kundërshtim me ligjin dhe praktikën e mirë ndërkombëtare.¹⁰

Zgjedhjet rregullohen me Kushtetutën e vitit 1991, Kodin Zgjedhor të vitit 2006, Ligjin për financimin e partive politike të vitit 2004, Ligjin e vitit 2019 për parandalimin e korrupsionit dhe konfliktin e interesit, Kodin Penal dhe aktet nënligjore të Komisionit Shtetëror të Zgjedhjeve (KSHZ).¹¹ Kuadri ligjor për zgjedhjet parlamentare dhe presidenciale vendos bazën për mbajtjen e zgjedhjeve demokratike.

Disa rregulla për zgjedhjet parlamentare nuk janë në përputhje me standardet ndërkombëtare dhe praktikën e mira ndërkombëtare, duke përfshirë të drejtat e votës të personave me aftësi të kufizuara, kufizimet joproporcionale të të drejtave të kandidaturës bazuar në akuzat penale dhe kërkesat për të zbuluar përkatësinë etnike për t'u regjistruar si kandidat. Aspekte të tjera të zgjedhjeve parlamentare

⁸ Sipas [regjistrimit të popullsisë](#) nga viti 2021, Maqedonasit përbëjnë 58,44 për qind të popullsisë së përgjithshme rezidente, të ndjekur nga shqiptarët me 24,30 për qind, turqit me 3,86 për qind, romët me 2,53 për qind, serbët me 1,30 për qind, boshnjakët me 0,87 për qind dhe vllahët me 0,47 për qind.

⁹ Një kandidat zgjidhet nëse lista merr të paktën numrin më të vogël të votave të fituara nga një deputet i zgjedhur në vend në zgjedhjet e mëparshme. Nëse asnjë listë në rrethin jashtë vendit nuk merr numrin e kërkuar të votave, nuk zgjidhet asnjë deputet. Pragu për të zgjedhur një deputet nga zona jashtë vendit nuk është arritur kurrë në asnjë zgjedhje të mëparshme parlamentare. Paragrafi 7.3 i Dokumentit të Kopenhagës të OSBE-së të vitit 1990 kërkon që shtetet "të garantojnë të drejtën e votës universale dhe të barabartë për qytetarët e rritur". Shih gjithashtu paragrafin 20 të Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës 2016 dhe Opinionit të përbashkët të ODIHR-it mbi Kodin Zgjedhor, i cili rekomandon që "të sigurohet një procedurë alternative në mënyrë që të garantohet e drejta për të votuar e të gjithë votuesve jashtë vendit, siç parashikohet në Kodin Zgjedhor. në përputhje me parimin e barazisë së votës".

¹⁰ Bazuar në të dhënat e regjistrimit të votuesve, në njësinë zgjedhore nr.2 pati një suficit prej 6.5 për qind, ndërsa njësitë zgjedhore nr. 3 dhe 4 pësuan mungesë respektivisht prej 9.1 për qind dhe 8 për qind. Kodi Zgjedhor nuk përcakton procedura apo metodologji për përcaktimin dhe eliminimin e pabarazive ndërmjet njësisve zgjedhore dhe ndryshimet në kufijtë e zonave zgjedhore mund të bëhen vetëm nëpërmjet një ndryshimi specifik në Kodin Zgjedhor. Më parë, kufijtë e zonave zgjedhore u ndryshuan në mënyrë selektive, me pretendimin për lobim politik (për shembull, në vitin 2020 një parti politike shqiptare etnike filloi rishikimin e kufijve në njësitë nr. 5 dhe 6, ndërsa kufijtë e njësisve të tjera zgjedhore mbetën të pandryshuar, pavarësisht ekzistimit pabarazitë). Shih gjithashtu I.2.2 vii. të Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës në vitin 2006 në [Kodin e praktikës së mirë në çështjet zgjedhore](#) dhe paragrafët 6,7, 19-23 nga [Raporti mbi përcaktimin e njësisve zgjedhore dhe ndarjen e vendeve](#) të Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës 2017

¹¹ Korniza ligjore përfshin Ligjin për partitë politike nga viti 2004, Ligjin për Mediat nga viti 2013 dhe Ligjin për shërbimet mediatike audio dhe audio-vizuale gjithashtu nga 2012. Maqedonia e Veriut ka ratifikuar instrumentet kyçe ndërkombëtare dhe rajonale për të drejtat e njeriut në lidhje me mbajtjen e zgjedhjeve demokratike.

mbeten të nënregulluara.¹² Aspektet kryesore të zgjedhjeve presidenciale gjithashtu nuk janë të rregulluara, duke përfshirë disa rregulla të fushatës, aksesin në media dhe shpërndarjen e fondeve shtetërore, duke minuar sigurinë ligjore. Disa udhëzime të KSHZ-së të miratuara ose të rikthyera për këto zgjedhje e interpretojnë ligjin në një mënyrë që është fort e ngushtë.¹³

Shumë bashkëbisedues të MNVZ-së ngritën shqetësime për mungesën e vazhdueshme të vullnetit politik për të trajtuar aspektet kryesore problematike të procesit zgjedhor në reformat ligjore dhe një praktikë të përsëritur të ndryshimit të kuadrit ligjor menjëherë përpara zgjedhjeve. Kodi Zgjedhor u ndryshua për herë të fundit më 7 mars dhe 1 prill 2024, pas shpalljes së zgjedhjeve, gjë që cenon sigurinë juridike.¹⁴ Në kundërshtim me angazhimet e OSBE-së dhe standardet ndërkombëtare, ndryshimet, të cilat rezultuan nga negociatat mes partive në pushtet dhe opozitës, u miratuan me një proces të përshpejtuar, pa debat publik.¹⁵ Megjithëse ndryshimet përfshinin disa rekomandime të mëparshme të ODIHR-it dhe propozime teknike nga KSHZ-ja, ato në masë të madhe shpërfillën rekomandimet e bëra nga grupi i punës ndër-agjencish në nëntor 2023, i cili kishte nxitur diskutimet për reformën zgjedhore që nga maji i atij viti.¹⁶

Më tej, një sërë rekomandimesh të mëparshme të ODIHR dhe Komisionit të Venedikut mbeten të pa adresuara, duke përfshirë nevojën për rishikim sistematik të Kodit Zgjedhor për të eliminuar boshllëqet dhe mospërputhjet për të ofruar siguri ligjore.¹⁷ Shumë bashkëbisedues të MNVZ-së, duke përfshirë ata nga institucionet shtetërore dhe organizatat e shoqërisë civile (OSHC), kritikuan mungesën e transparencës në procesin e miratimit dhe dështimin e saj për të adresuar mangësitë e vjetra të legjislacionit lidhur me zgjedhjet, dhe theksuan nevojën për një reformë ligjore gjithëpërfshirëse.

¹² Rregullat për mirëmbajtjen dhe modifikimin e regjistrit të zgjedhësve nuk lejojnë integrimin efektiv të të dhënave të ofruara nga agjenci të ndryshme dhe ligji nuk përcakton një metodologji për rishikimin e kufijve të zonave zgjedhore. Aspektet e nënregulluara përfshijnë tërheqjen e kandidatëve pas regjistrimit dhe kompetencat për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve ndërmjet organeve të menaxhimit të zgjedhjeve. Pozicioni ligjor i votuesve është i kufizuar në të drejtat e tyre individuale dhe ligji ruan dispozita kontradiktore për kompensimin e shpenzimeve të fushatës.

¹³ Për shembull, në kundërshtim me kërkesën ligjore për të përcaktuar qëllimet e votuesve në përcaktimin e vlefshmërisë së fletëvotimit, udhëzimi i KSHZ-së mandaton pranimin e vetëm një simboli dhe ngjyrë boje për të njohur vlefshmërinë e fletëvotimit. Udhëzimet e KSHZ-së për zgjidhjen e ankesave interpretojnë në mënyrë të kufizuar rolin e KKZ-ve dhe vendosin kufizime shtesë në paraqitjen e ankesave dhe paraqitjen e argumenteve nga palët në seancat e KSHZ-së.

¹⁴ Për shkak të miratimit të tyre me vonesë, disa dispozita të reja, si numri i modifikuar i nënshkrimeve të nevojshme për emërimin e kandidatëve për deputetë, nuk u zbatuan për këto zgjedhje. Shih gjithashtu paragrafët 58 dhe 60 të Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës 2016 nga [Lista e kontrollit për zbatimin e ligjit](#) që thotë se “ligji duhet, aty ku është e mundur, të shpallet përpara zbatimit dhe të jetë i parashikueshëm për efektet e tij”.

¹⁵ Projektligji është dorëzuar nga tre deputetë të VMRO-DPMNE-së, LSDM-së dhe BDI/BDI-së. Më 7 mars, nga 86 deputetë të pranishëm, 84 e miratuan projektligjin, duke përfshirë 30 nga 40 deputetë të VMRO-DPMNE, 28 nga 33 deputetë të LSDM-së, 11 nga 13 deputetë të BDI/BDI-së dhe 5 nga 8 deputetë të Aleancës për Shqiptarët. Në paragrafin 5.8 [Dokumentin e Kopenhagës](#) të OSBE-së nga viti 1990, Shtetet pjesëmarrëse u zotuan të miratojnë legjislacion “në fund të një procedure publike”. Paragrafi 8 i Komitetit të OKB-së për të Drejtat e Njeriut (HRC) i vitit 1996 [Komenti i përgjithshëm nr 25](#) Neni 25 i KNDKP të vitit 1966 thotë se “Qytetarët gjithashtu marrin pjesë në drejtimin e çështjeve publike duke ushtruar ndikim përmes debatit publik [...] me përfaqësuesit e tyre”. Paragrafi 60 i Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës 2016 [Lista e kontrollit për zbatimin e ligjit](#) thekson se “ligji mund të ndryshohet, por me debat dhe njoftim publik, dhe pa ndikuar negativisht në pritjet legjitime”.

¹⁶ Ndryshimet, ndër të tjera, eliminojnë kërkesën që qytetarët të posedojnë një dokument identifikimi të vlefshëm për të ruajtur përfshirjen e tyre në regjistrin e votuesve, rishikojnë rregulloren të caktuara për financimin e fushatës, rrisin mbrojtjen e të dhënave në lidhje me regjistrimin e votuesve, specifikojnë afatet për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve zgjedhore dhe, për këto zgjedhje lejohet përdorimi i disa dokumenteve të identitetit të skaduara për verifikimin e votuesve.

¹⁷ Rekomandime të tjera kyçe të ODIHR-it dhe Komisionit të Venedikut përfshijnë sigurimin e aksesit të barabartë në media në fushatat zgjedhore, rritjen e përgjegjshmërisë dhe integritetit të financimit të fushatës dhe përmirësimin e rregulloreve për keqpërdorimin e burimeve administrative.

Administrata zgjedhore

Zgjedhjet u administruan nga një administratë në tre nivele që përfshin KSHZ-në, 80 Komisione Komunale Zgjedhore (KKZ) dhe 3.391 Këshille zgjedhore (KZ). Votimi jashtë vendit u krye në 31 zyra diplomatike dhe konsullore në 22 vende.¹⁸ Votimi i parakohshëm u administrua më 7 maj për votuesit e mbyllur në shtëpi, ata në institucionet penale dhe institucionet e kujdesit institucional.¹⁹

KSHZ-ja përbëhet nga shtatë anëtarë, të emëruar nga partitë politike dhe të emëruar nga parlamenti për një mandat pesëvjeçar.²⁰ Gjatë periudhës parazgjedhore, KSHZ-ja mbajti seanca të rregullta të cilat ishin të hapura për publikun dhe transmetoheshin online, por në mënyrë konsistente nuk njoftoi publikun për seancat e saj dhe ndonjëherë i shpallte më pak se një orë përpara. Përfshirë edhe seancën për shpalljen zyrtare të rezultateve preliminare të rrethit të parë të zgjedhjeve presidenciale dhe ankesat paszgjedhore. Për më tepër, jo të gjitha procesverbalet dhe vendimet e seancave u publikuan online siç kërkohet me ligj, gjë që kufizoi transparencën. Shumë bashkëbisedues të MVZ-së të ODIHR-it, duke përfshirë disa anëtarë të KKZ-së, vunë në dukje se KSHZ-ja miratoi disa udhëzime dhe vendime me vonesë, dhe udhëzimet e ofruara për çështjet kyçe si zgjidhja e mosmarrëveshjeve gjatë ditës së zgjedhjeve, udhëzimet për ditën e zgjedhjeve dhe identifikimi i votuesve ishin të pamjaftueshëm.

KKZ-të përbëhen nga pesë anëtarë, të emëruar nga punonjësit e administratës shtetërore dhe komunale për mandate pesëvjeçare. KZ-të përbëhen nga tre anëtarë të përhershëm, të emëruar për katër vjet nga radhët e punonjësve shtetërorë dhe komunalë dhe nëpunësve publikë, si dhe dy anëtarë të përkohshëm të emëruar nga partitë politike.²¹ Përderisa kishte pasur një qarkullim të konsiderueshëm të anëtarëve të KKZ-ve dhe KZ-ve para ditës së parë të zgjedhjeve, përbërja e tyre mbeti kryesisht e pandryshuar para zgjedhjeve parlamentare.²²

Administrata zgjedhore menaxhoi me efikasitet përgatitjet teknike, respektoi të gjitha afatet ligjore dhe ruajti besimin e publikut në kapacitetin e saj teknik. Megjithatë, mungesat e vazhdueshme të stafit në departamente të ndryshme të KSHZ-së dhe mungesa e një sekretari të përgjithshëm të KSHZ-së që nga viti 2021, së bashku me reduktimin e fondeve, çuan në vonesa në disa elementë të përgatitjeve,

¹⁸ Për votimin jashtë vendit, KSHZ regjistroi 2,569 votues. Minimumi i kërkuar prej 10 votuesish të regjistruar për hapjen e një qendre votimi nuk u arrit në 20 përfaqësi diplomatike; votuesit e prekur nuk mund të votonin. Votuesit jashtë vendit mund të marrin pjesë vetëm në balotazhin presidencial. Mbajtja e zgjedhjeve parlamentare jashtë vendit varet nga regjistrimi i një numri të mjaftueshëm zgjedhësish për të zgjedhur të paktën një deputet në zonën elektorale jashtë vendit (5353 vota për këto zgjedhje). Meqenëse ky prag praktik nuk u arrit, KSHZ-ja vendosi që diaspora të mos marrë pjesë në zgjedhjet parlamentare të vitit 2024.

¹⁹ Gjithsej 11,095 votues që votuan në shtëpi për balotazhin presidencial dhe 11,197 për garën parlamentare, 2,147 votues në institucionet penale dhe të paraburgimit për balotazhin presidencial dhe 2,140 për garën parlamentare, 2 persona të zhvendosur brenda vendit, si dhe 534 individët në mjediset e kujdesit shëndetësor dhe institucional të regjistruar për votim të parakohshëm.

²⁰ Partitë opozitare mund të propozojnë kandidatë për kryetar të KSHZ-së dhe dy anëtarë, ndërsa partitë në pushtet mund të propozojnë zëvendëskryetarin dhe tre anëtarë. Mandati aktual i KSHZ-së filloi në janar 2021. Nga shkurti 2023 deri në fund të shkurtit 2024, KSHZ-ja kishte vetëm gjashtë anëtarë për shkak të mosmarrëveshjeve ndërmjet partive parlamentare shqiptare lidhur me mënyrën e zbatimit të dispozitave të Kodit Zgjedhor që u jepte të drejtë partive opozitare të emërojnë anëtarë Komisionit. Emërimi u bë pas tërheqjes së njërit prej të nominuarve, që ndodhi pas afatit të nominimit.

²¹ Anëtarët e KKZ-së dhe KZ-ve jopartiakë janë emëruar në vitin 2021. Të gjithë anëtarët e KKZ-së dhe KZ-ve kanë zëvendësues.

²² Pas shpalljes së zgjedhjeve, rreth 25 për qind e KKZ-së dhe 14 për qind e anëtarëve të përhershëm të KZ-ve u zëvendësuan, kryesisht për arsye personale, si pensioni, shëndeti apo zhvendosja. Në pesë komuna, qarkullimi i anëtarëve në KZ ishte rreth 50 për qind. MVZ-ja e ODIHR-it vëzhgoi vetëm një numër të kufizuar zëvendësimesh ndërmjet dy ditëve të zgjedhjeve. Në këtë periudhë, KSHZ-ja ka shkarkuar tre KZ në komunën e Kumanovës nga vendvotimet që nuk ishin hapur për votim në ditën e parë të zgjedhjeve, dhe një KZ në Likovë, pas vendimit të Gjykatës Administrative, me të cilën janë konstatuar parregullsi procedurale.

kryesisht para ditës së zgjedhjeve të 24 prillit.²³ Këto vonesa ndikuan në zëvendësimin e anëtarëve të KKZ-së dhe KZ-ve, në ofrimin e udhëzimeve për organet zgjedhore të nivelit më të ulët, në aranzhimet logjistike për transportimin e materialeve zgjedhore dhe në fillimin e fushatës për edukimin e votuesve.²⁴ Përbërja e shumicës së KKZ-ve përmbush kriteret ligjore për gjininë (në përgjithësi 49 përqind e anëtarëve të KKZ-ve janë gra) dhe përfaqësimin etnik.²⁵ Megjithatë, vetëm dy nga shtatë anëtarët e KSHZ-së janë gra (29 përqind), duke mos arritur kuotën e kërkuar.

Përpara raundit të parë të zgjedhjeve presidenciale, KSHZ-ja zhvilloi dhe zbatoi një program gjithëpërfshirës trajnimi për organet zgjedhore të nivelit më të ulët dhe përfaqësuesit e mediave, partive politike dhe OSHC-ve. Aktivitetet trajnuese vazhduan për kryetarët e KZ-ve dhe zëvendësuesit e tyre ndërmjet dy ditëve të zgjedhjeve, duke përfshirë gjithashtu diskutimin mbi mësimet e nxjerra nga dita e zgjedhjeve të 24 prillit. Gjatë kësaj periudhe, seancat e trajnimit të vëzhguara nga MVZ-ja e ODIHR-it ishin të mirëorganizuar dhe ndërvepruese, me theks në identifikimin biometrik të votuesve dhe plotësimin e protokolleve të rezultateve në kuadër të dy zgjedhjeve të njëkohshme.

Për shkak të sfidave administrative në procesin e prokurimit dhe miratimit të vonuar të materialeve edukative nga komisioni, KSHZ-ja filloi fushatën e saj në media elektronike, fletëpalosje dhe edukim online të votuesve dhjetë ditë para ditës së zgjedhjeve të 24 prillit, dy javë më vonë se sa ishte planifikuar. Fushata për edukimin e votuesve kryesisht përmbante mesazhe të përgjithshme që inkurajonin pjesëmarrjen. Pas ditës së parë të zgjedhjeve, u prezantuan video spote shtesë, të cilat mbulonin zhvillimin paralel të proceseve të votimit për dy zgjedhje, vlefshmërinë e fletëvotimeve dhe aktivitetet e ndaluara gjatë votimit. Materialet mësimore ishin kryesisht në gjuhën maqedonase, me titra në gjuhën shqipe, e herë pas here edhe në gjuhën rome, serbe, turke dhe vllehe.

Pozitivisht, KSHZ-ja vuri në dispozicion materiale të ndryshme informative për votuesit në formate të aksesueshme, publikoi të dhënat e aksesueshmërisë së vendvotimeve në internet, krijoi një linjë të dedikuar ndihmëse për votuesit me dëmtim të dëgjimit dhe ofroi mjete ndihmëse, siç janë shabllonet e fletëvotimeve në ditën e zgjedhjeve. Konferencat për shtyp gjatë ditës së zgjedhjeve dhe seancat e KSHZ-së ndërmjet dy ditëve të zgjedhjeve u interpretuan në gjuhën e shenjave. Megjithatë, KZ-të nuk u trajnuan për mënyrën e përdorimit të mjeteve ndihmëse dhe informacioni kryesor në formate të aksesueshme, përfshirë të dhënat e regjistrimit të votuesve, mbeti i kufizuar. Nuk u bënë përpjekje shtesë për të përmirësuar aksesin në mjediset zgjedhore, përfshirë qendrat e votimit, ndërmjet dy ditëve të zgjedhjeve.

Të drejtat e votuesve dhe regjistrimi

Të drejtë vote kanë qytetarët mbi 18 vjeç. Në kundërshtim me standardet ndërkombëtare dhe përkundër rekomandimeve të mëparshme të ODIHR-it, personave të cilëve u është hequr zotësia juridike me vendim të formës së prerë të gjykatës u është hequr e drejta e të drejtës së votës.²⁶

²³ Mangësitë ishin më të dukshme në departamentet e TI-së, buxhetit dhe juridik. KSHZ-ja ia atribuon mungesën e personelit kushteve jo tërheqëse të pagave që nuk arrijnë të tërheqin profesionistë të kualifikuar dhe kufizimeve administrative në procesin e rekrutimit, të cilat varen nga miratimet buxhetore.

²⁴ Disa KKZ raportuan se KSHZ-ja nuk u kishte dhënë udhëzimet e nevojshme në kohën e duhur, duke penguar përgatitjet për zgjedhjet. Përveç kësaj, disa KKZ i raportuan MVZ-së së ODIHR-it se u përballën me burime të pamjaftueshme financiare dhe vonesa në shpërndarjen e tyre.

²⁵ Sipas ligjit, çdo gjini duhet të përbëjë të paktën 30 përqind të anëtarësimit të çdo organi zgjedhor. Në komunat ku pakicat etnike përbëjnë së paku 20 përqind të popullsisë, këto grupe duhet të përfaqësohen në mënyrë të barabartë. Prej 80 KKZ-ve, 4 nuk kanë përmbushur kërkesat e përfaqësimit gjinor.

²⁶ Ndonëse Kodi Zgjedhor parashikon mundësinë e mbajtjes së të drejtës së votës për individët të cilëve iu është hequr pjesërisht zotësia juridike, Kushtetuta dhe legjislacioni tjetër ruajnë një kufizim të përgjithshëm në të drejtën e votës për personat e privuar nga aftësia për të vepruar. Neni 29 nga [Konventa për të drejtat e personave me aftësi të kufizuara](#) (CRPD) i OKB-së 2006 kërkon që shtetet t'u "garantojnë personave me aftësi të kufizuara të drejtat politike dhe mundësinë për t'i gëzuar ato në baza të barabarta me të tjerët". Shih gjithashtu paragrafin 9.4

Sistemi i regjistrimit të votimit brenda vendit është pasiv dhe i vazhdueshëm, bazuar në të dhënat nga regjistrat civil dhe të popullsisë.²⁷ Në përputhje me një rekomandim të mëparshëm të ODIHR-it, ndryshimet ligjore të marsit 2024 eliminuan kërkesën që votuesit të kenë një dokument identifikimi të vlefshëm për t'u regjistruar si votues, duke hequr kështu një pengesë administrative që kishte kufizuar më parë të drejtën kushtetuese të votuesve me të drejtë vote.²⁸ Duke qenë se kartat e identitetit janë ende të nevojshme për të votuar, për këto zgjedhje, si një masë shtesë e përkohshme për të pakësuar efektet negative të vonësve në lëshimin e dokumenteve të identitetit të pavlefshme për shkak të ndryshimit të emrit të vendit, votuesit me letërnjoftime që kanë skaduar brenda nëntë muajve para zgjedhjeve janë lejuar t'i përdorin ato për identifikim në qendrën e votimit.²⁹

Votuesit mund të verifikojnë saktësinë e të dhënave të tyre të regjistrimit dhe të kërkojnë korrigjime online ose personalisht në zyrat rajonale të KSHZ-së.³⁰ Ligji nuk parashikon që regjistri i votuesve të përditësohet ndërmjet dy raundeve të zgjedhjeve presidenciale. KSHZ-ja informoi MNVZ-në se 1.148 qytetarë të cilët kanë mbushur 18 vjet në dy raunde janë shtuar në listat zgjedhore për zgjedhjet parlamentare, por jo për zgjedhjet presidenciale të raundit të dytë. Këta qytetarë mund të votojnë në balotazhin presidencial vetëm nëse parashtrojnë ankesa formale në KKZ ose KSHZ dhe kanë marrë vendime nga këto organe. Për zgjedhjet parlamentare, regjistri i votuesve përfshinte 1.815.350 zgjedhës, nga të cilët 96.010 të regjistruar jashtë vendit; për balotazhin presidencial, regjistri regjistroi 1.814.317 votues, mes tyre 95.116 jashtë vendit.

Bashkëbiseduesit e MNVZ-së në përgjithësi nuk ngritën shqetësime për përfshirjen e regjistrimit të votuesve. Megjithatë, disa vunë në dukje numrin e konsiderueshëm të qytetarëve që banojnë jashtë vendit, të cilët mbeten në regjistër pasi mbajnë një vendbanim zyrtar në vend, i cili, nëse këta votues zgjedhin të mos marrin pjesë në zgjedhje, mund të ndikojë në kërkesat e pragut për balotazhin presidencial rreth mbledhjes së nënshkrimeve në mbështetje të kandidatëve të pavarur si dhe për përcaktimin e zonave zgjedhore. Për më tepër, mangësitë e vazhdueshme në sistemet e regjistrimit të adresave të banimit dhe regjistrimit civil vazhdojnë të zvogëlojnë saktësinë e të dhënave.³¹ Rekomandimet e mëparshme të ODIHR-it për të siguruar saktësinë e të dhënave, për të harmonizuar të gjitha bazat e të dhënave përkatëse dhe për të audituar regjistrin e votuesve mbetën të pa adresuara përpara zgjedhjeve.

[Komunikimin Nr. 4/2011](#) të Komitetit të CRPD-së 2013 i cili thotë se “[...] një përjashtim i së drejtës për të votuar në bazë të një paaftësie të perceptuar ose aktuale psikosociale ose intelektuale, duke përfshirë një kufizim në bazë të një vlerësimi të individualizuar, përbën diskriminim në bazë të aftësisë së kufizuar”.

²⁷ Votuesit rezidentë në vend përfshihen automatikisht në listat e votuesve brenda vendit. Shtetasit me banim të përkohshëm jashtë vendit mund të regjistrohen aktivisht për të votuar në përfaqësitë diplomatike ose për të votuar brenda vendit sipas vendbanimit të tyre të fundit. Në total, në balotazhin e zgjedhjeve presidenciale kanë mundur të votojnë 2,569 votues jashtë vendit.

²⁸ Ministria e Punëve të Brendshme (MPB-ja) informoi MVZ-në e ODIHR-it se, në praktikë, ky ndryshim nuk është zbatuar para zgjedhjeve.

²⁹ Për zgjedhjet presidenciale, dokumentet që kanë skaduar në ose pas datës 24 korrik 2023 mund të përdoren për identifikimin e zgjedhësve; për garën parlamentare u pranuan dokumentet që skadonin më ose pas datës 8 gusht 2024. Më 7 maj MPB-ja njoftoi se të gjithë qytetarët që kanë aplikuar për rinovimin e letërnjoftimeve deri më 3 maj, mund t'i marrin ato deri në ditën e zgjedhjeve.

³⁰ Pas një shqyrtimi publik të të dhënave të regjistrimit të votuesve në zyrat rajonale të KSHZ-së nga 28 shkurti deri më 18 mars, KSHZ-ja pranoi 143 kërkesa nga votuesit, në bazë të të cilave bëri 70 korrigjime si dhe shtoi 53 dhe largoi 20 votues. Tetë parti politike kërkuan një kopje elektronike të regjistrimit për shqyrtim shtesë; asnjëri prej tyre nuk kërkoi korrigjim.

³¹ Ministria e Punëve të Brendshme (MPB-ja) informoi MVZ-në e ODIHR-it se zbatimi i dispozitave që detyrojnë individët të deklarojnë ndryshimet e adresave është në kundërshtim. Sipas ndryshimeve të vitit 2023 në Ligjin për Dokumentet e Identifikimit, të dhënat e shtetasve të moshës 65 vjeç e lart mbahen përgjithmonë në regjistrin civil, përveç rastit kur raportohet zyrtarisht një vdekje, një proces që nuk zbatohet në mënyrë uniforme. Për shkak të të dhënave jo të besueshme, në regjistrat amzë përfshihen të dhënat e zgjedhësve të moshës joreale të lartë si dhe të regjistruar në adresa që nuk ekzistojnë.

Të drejtat e kandidatëve dhe regjistrimi

Kandidatët për deputetë duhet të kenë të drejtë vote të paktën 18 vjeç në ditën e zgjedhjeve. Ligji ruan një kufizim të plotë të të drejtave të kandidaturës në zgjedhjet parlamentare për të dënuarit me burgim, pavarësisht nga graviteti i veprës penale dhe pa vlerësim individual të çështjes, i cili nuk përmbush plotësisht parimin e proporcionalitetit të parashikuar në standardet ndërkombëtare dhe angazhimet e OSBE-së.³² Për president mund të kandidohen shtetasit që janë votues të regjistruar dhe mbi moshën 40 vjeç në ditën e zgjedhjeve, me të paktën 10 vjet banim në vend gjatë 15 viteve të fundit.

Kandidatët për deputetë mund të propozohen nga partitë politike, koalicionet parazgjedhore ose të dalin të pavarur. Kandidaturat e pavarura do të mbështeteshin me nënshkrimet e 1000 votuesve.³³ Nënshkrimet duhej të mblidheshin në ambientet e 34 zyrave rajonale të KSHZ-së dhe noterëve të caktuar ndërmjet 28 shkurtit dhe 8 marsit. Në përputhje me ligjin, votuesit u lejuan të nënshkruajnë në mbështetje të më shumë se një liste kandidatësh. Ligji mandaton një përfaqësim minimal prej 40 për qind të secilës gjini në çdo listë kandidatësh, duke përcaktuar që një kandidat i gjinisë më pak të përfaqësuar duhet të përfshihet në çdo tre kandidatë radhazi, me të paktën një kandidat shtesë të kësaj gjinie për çdo dhjetë kandidatë. Në kundërshtim me praktikën e mirë ndërkombëtare, ligji kërkon që kandidatët për deputetë të zbulojnë identitetin e tyre etnik në mënyrë që të regjistrohen.³⁴

Emërimi i kandidatëve për zgjedhjet parlamentare përfundoi më 2 prill. KSHZ-ja kontrolloi dokumentet e regjistrimit të kandidatëve dhe u dha garuesve 48 orë për të adresuar çdo lëshim apo mangësi të identifikuar.³⁵ Përderisa KSHZ-ja respektoi afatet ligjore në të gjitha rastet, ajo raportoi vështirësi në përmbushjen e këtyre afateve në disa raste, të cilat ia atribuoi dhënies me vonesë të të dhënave personale dhe penale nga autoritetet shtetërore.

Në një proces gjithëpërfshirës, KSHZ regjistroi 1680 kandidatë për deputetë të propozuar nga 12 parti politike dhe 5 koalicione.³⁶ Ai refuzoi regjistrimin e nëntë listave të kandidatëve për mospërmbushje të kërkesave ligjore, si afati i dorëzimit, kuota gjinore, numri i kandidatëve, ose mungesa e dokumenteve të nevojshme. Tri parti politike u ankuan në Gjykatën Administrative, e cila i la në fuqi vendimet përkatëse të KSHZ-së (shih *Zgjidhja e kontesteve zgjedhore*). Të gjitha listat e kandidatëve të regjistruar plotësonin kërkesat gjinore. Gratë përbënin 43 për qind të të gjithë kandidatëve për

³² Paragrafi 24 [Dokumentit të Kopenhagës](#) nga 1990 i OSBE-së parashikon se “Çdo kufizim i të drejtave dhe lirive, në një shoqëri demokratike, duhet të lidhet me një nga objektivat e ligjit në fuqi dhe të jetë rreptësisht në proporcion me qëllimin e ligjit”. Shih gjithashtu nenin 14 të Komitetit të OKB-së për të Drejtat e njeriut të vitit 2006, Komenti i përgjithshëm 25.

³³ Numri i kandidatëve në çdo listë, duke përfshirë edhe kandidatët e pavarur, duhet të jetë i barabartë me numrin e vendeve në qark. Ndryshimet ligjore të marsit 2024 ndryshuan kërkesën e nënshkrimit nga një numër fiks për qark në një për qind të votuesve të regjistruar; megjithatë, kjo dispozitë nuk ishte e zbatueshme për këto zgjedhje, pasi ato hynë në fuqi pas përfundimit të periudhës së mbledhjes së nënshkrimeve.

³⁴ See Article 64 para 2 of the Electoral Code. Në [Kodin e praktikave të mira në çështjet zgjedhore](#) të Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës nga viti 2002, në I.2.4.c. thekson se deklarata të tilla nuk duhet të jenë të detyrueshme. Shih gjithashtu [2013](#) and [2016](#) opinionet e përbashkëta të ODIHR dhe të Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës për Kodin Zgjedhor.

³⁵ Sipas KSHZ-së, një numër i pazbuluar i parashtruesve iu kërkua për të korrigjuar mangësitë, siç janë mosrespektimi i kuotës gjinore, mungesa e certifikatave të dosjeve kriminale ose deklaratave të përkatësisë etnike, numri i pamjaftueshëm i kandidatëve të përfshirë në listat individuale, zëvendësimi i kandidatëve të pakualifikuar dhe gabime të tjera në dokumentet e nominimit.

³⁶ Listat e kandidatëve të regjistruar, sipas radhës, ishin: 1. Koalicioni i udhëhequr nga LSDM “Për ardhmërinë evropiane”; 2. Koalicioni i udhëhequr nga VMRO-DPMNE “Maqedonia jote”; 3. Koalicioni i udhëhequr nga GROM “Maqedonia krenare”; 4. Koalicioni “Fronti Europian” i udhëhequr nga BDI; 5. E Majta; 6. Koalicioni VLEN; 7. Lëvizja ZNAM “Për Maqedoninë tonë”; 8. Maqedonia e Bashkuar; 9. Partia Politike Alternativa e Re; 10. Partia AVAJA; 11. Lëvizja Qytetare Evropiane; 12. Epoka e tretë maqedonase – Sovranistët; 13. Partia TVOJA; 14. Mëmëdheu Maqedonia; 15. Partia Politike e Djathta; 16. Partia Politike Demokratët; 17. Partia e Punëtorëve.

deputetë. Megjithatë, gratë kryesonin vetëm 21 nga 84 listat (25 për qind), dhe gratë kandidate shpesh vendoseshin në pozitat më të ulëta të lejuara nga ligji.³⁷ Nga kandidatët e regjistruar, 14 për qind i përkisnin grupmoshës nga 18 deri në 29 vjeç.

Për zgjedhjet presidenciale të 24 prillit, KSHZ kishte regjistruar shtatë kandidatë, duke përfshirë dy gra. Gjashtë kandidatë u mbështetën nga grupe votuesish dhe një nga anëtarët e parlamentit. Një nga dy kandidatët presidencialë në balotazhin presidencial ishte një grua. Ndryshimet ligjore të miratuara më 1 prill, një ditë para përfundimit të periudhës së emërimit të kandidatëve, lejuan listat e kandidatëve për deputetë nga partitë ose koalicionet që miratuan kandidatët për president të renditen në të njëjtin rend në fletën e votimit parlamentar siç ishin në fletën e votimit presidencial. Shumica e konkurrentëve i përdorën këta numra vijues për qëllime të fushatës në tabela, postera dhe reklama.

Fushata zgjedhore

Fushata zyrtare parlamentare filloi më 18 prill dhe përfundoi më 6 maj, duke u mbivendosur kështu me periudhën e fushatës presidenciale që kishte filluar më 4 prill. Ligji nuk parashikon fillimin zyrtar të periudhës së fushatës për raundin e dytë të zgjedhjeve presidenciale. Në praktikë, të dy kandidatët presidencialë rifilluan fushatën e tyre një ditë pas ditës së parë të zgjedhjeve, përpara shpalljes zyrtare të balotazhit. Për zgjedhjet parlamentare dhe presidenciale, rregullat për shpërndarjen e financimit të fushatës, kohën e medias dhe burimet faktorizojnë përfaqësimin e partive politike në parlament, duke favorizuar katër partitë kryesore parlamentare dhe duke kufizuar mundësitë për të gjithë kandidatët për të bërë fushatë në mënyrë të barabartë. Sipas ligjit, deri në 90 për qind të mjeteve buxhetore të destinuar për fushatë, kohën e transmetimit, billboardet dhe hapësirën e posterëve iu ndanë katër partive kryesore parlamentare, përkatësisht LSDM-së, VMRO-DPMNE-së, BDI-së dhe Besa, të ndarë në mënyrë të barabartë ndërmjet dy partitë kryesore në pushtet dhe dy partitë kryesore opozitare.

Fushata ishte konkurruese dhe liritë themelore u respektuan. Kishte një mbivendosje të konsiderueshme midis garave presidenciale dhe parlamentare, me partitë politike, si dhe kandidatët për deputetë dhe presidencialë, duke mbajtur mitingje në shkallë të gjerë, duke kontrolluar derë më derë dhe duke shpërndarë fletushka, postera, billboardet dhe përmbajtje digjitale. Temat kryesore të fushatës përfshinin ekonominë, luftën kundër korrupsionit, pranimin në BE, politikën e jashtme të vendit dhe ndryshimet e mundshme kushtetuese. Ndërmjet dy ditëve të zgjedhjeve, partitë u fokusuan gjithashtu në çështjet lokale, si infrastruktura dhe zhvillimi rajonal. Ndërsa fushata përparonte, toni u bë gjithnjë e më negativ, me sulme individuale dhe kërcënime të herëpashershme.³⁸ Raste të retorikës diskriminuese janë vërejtur gjatë gjithë periudhës së fushatës, duke përfshirë përdorimin e sloganeve

³⁷ Gratë u renditën të parat në 25 për qind të listave të kandidatëve, të dytat me 27 për qind dhe të tretat me 57 për qind. Nga listat e regjistruara në të gjashtë qarqet, demokratët kishin tri gra të vendosura në krye të listave, listat e udhëhequra nga GROM dhe LSDM kishin dy, E Majta, Epoka e tretë maqedonase-sovraniste, koalicioni i udhëhequr nga VMRO-DPMNE, dhe ZNAM kishte nga një secili. Koalicioni i udhëhequr nga BDI, koalicionet Mëmëdheu Maqedonia dhe koalicionet VLEN nuk kishin asnjë grua në krye të listave të tyre.

³⁸ Për shembull, incidentet gjatë fushatës përfshijnë një sulm verbal ndaj një ekipi televiziv nga mbështetësit e VMRO-DPMNE-së në një tubim më 4 prill; një billboardi me kandidatin presidencial të miratuar nga VLEN në Shkup i është djegur më 7 prill; më 9 prill, lideri i LSDM-së akuzoi VMRO-DPMNE-në për përdorimin e taktikave të presionit dhe kërcënimit në gazetarëve; më 10 prill, Sekretari i përgjithshëm i VMRO-DPMNE-së bëri thirrje për t'i dhënë fund "korrupsionit të LSDM-së" në një ngjarje në Krushevë; dhe më 11 prill, në një tubim në Bosilovë, lideri i VMRO-DPMNE-së i përcaktoi zgjedhjet si një zgjedhje midis një "Maqedonia krenare" dhe një LSDM që vepron "si pengje ndaj BDI". Zyra e një deputeti të VMRO-DPMNE-së në Koçani ishte thyer më 22 prill dhe më 1 maj, selia e Partisë Liberal Demokratike (LDP), pjesë e koalicionit të udhëhequr nga LSDM, u raportua se ishte vandalizuar. Më 28 prill, zyra e qarkut e Të Majtës në Aerodrom në Shkup raportoi se një nga aktivistët e tyre ishte sulmuar dhe materialet e fushatës ia kishin marrë. Më 3 maj, VMRO-DPMNE në Strumicë raportoi për një sulm fizik ndaj kreut të krahut të tyre rinor.

nacionaliste, dhe në disa raste duke ngatërruar veprimet e perceptuara të partive politike me komunitetet etnike.³⁹

Fushatat parlamentare dhe presidenciale shfaqën në përgjithësi pak figura politike gra, me gratë që përbënin vetëm 30 për qind të folësve që u shfaqën në mitingjet e vëzhguara nga MVZ e ODIHR-it dhe bënë pak për të angazhuar votuesit gra që ishin 34 për qind e të pranishmëve në këto ngjarje.⁴⁰ Një nga dy kandidatët në balotazhin presidencial ishte grua. Çështjet që lidhen me barazinë gjinore u neglizhuan në masë të madhe në diskursin e fushatës, përveç nga kandidati presidencial i miratuar nga koalicioni i udhëhequr nga VMRO-DPMNE. Në shumicën e ngjarjeve të tjera, referencat për gratë kishin të bënin me rolet e tyre brenda familjes, duke reflektuar stereotipe të vjetra gjinore dhe diskriminim ndaj familjeve jotradicionale.⁴¹ Çështjet rinore morën vëmendje të kufizuar në fushatë, duke u fokusuar kryesisht në emigrimin e të rinjve. Në ngjarjet e vëzhguara të fushatës, 26 për qind e të pranishmëve ishin të rinj.

Kodi Zgjedhor përmban disa rregullore që synojnë parandalimin e keqpërdorimit të burimeve administrative para zgjedhjeve. Në periudhën para zgjedhjeve parlamentare, disa bashkëbisedues të MNVZ-së ngritën pretendime dhe shqetësime për blerjen e votave në komunitetet e cënueshme, duke përfshirë romët dhe turqit, si dhe presion mbi votuesit, kryesisht nëpunës të sektorit publik.⁴² Ligji ndalon nisjen e projekteve të zhvillimit publik, disbursimet e jashtëzakonshme buxhetore dhe procedurat e punësimit duke përdorur fondet buxhetore pas shpalljes së zgjedhjeve. Ndalohet inaugurimi i projekteve publike duke filluar 20 ditë para periudhës së fushatës. Pavarësisht nga këto rregullore që synonin parandalimin e keqpërdorimit të burimeve administrative përpara zgjedhjeve, MVZ-ja e ODIHR-it vërejti se disa projekte vendore të infrastrukturës publike u shpallën ose u inauguruan nga kryetarët e komunave, zyrtarët e qeverisë dhe kandidatët për deputetë gjatë periudhës së fushatës.⁴³ Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit (KSHPK) është përgjegjës për mbikëqyrjen e pajtueshmërisë me dispozitat përkatëse (shih *Financimi i fushatës*). Përveç kësaj, disa bashkëbisedues të MNVZ-së pohuan se shumë procedura publike të punësimit dhe prokurimit kishin filluar pak para hyrjes në fuqi të ndalimit përkatës.

³⁹ Për shembull, më 7 prill, profili i Së Majtës në Facebook ndau një mesazh ku thuhet se “është koha për t’i dhënë fund ndikimit të BDI-së dhe shqiptarizimit të Maqedonisë”. Gjatë periudhës së fushatës, e majta bëri disa komente nënçmuese kundër Bullgarisë, bullgarëve dhe BE-së. Më 18 prill në llogarinë e liderit të Së Majtës në Facebook u postua mesazhi: “Bullgarët në Kushtetutë është tradhti, sot fillon pushtimi fashist bullgar i Maqedonisë”. Më 29 prill, lideri i së Majtës postoi një program politik duke bërë thirrje për zyrtarët shtetërorë maqedonas etnikë dhe shfuqizimin e partive politike të organizuara në bazë të përkatësisë etnike. Politikanët nga BDI shprehën publikisht interpretime se slogani i VMRO-DPMNE-së “Bëje Maqedoninë tënde” është shovinist dhe antishqiptar.

⁴⁰ Vëzhguesit afatgjatë të MVZ-së (VAGJ) të ODIHR-it vëzhguan 79 ngjarje të fushatës të 7 partive politike dhe 6 kandidatëve për president. Prej tyre, ishin 19 ngjarje të fushatës presidenciale, 12 ngjarje parlamentare dhe 48 ngjarje që mbulonin garën parlamentare dhe presidenciale. Në total, 92 për qind e vendeve të fushatës ishin të aksesueshme për personat me aftësi të kufizuara fizike.

⁴¹ Për shembull, më 25 dhe 29 prill, lideri i VMRO-DPMNE-së, gjatë mitingjeve në Kërçovë dhe Gjorçe Petrov, deklaroi “martesa është bashkim, jo mes prindit një dhe prindit dy, por midis burrit dhe gruas”.

⁴² Më 6 maj, MPB-ja raportoi se dy persona u arrestuan në komunën e Çashkës me akuzën e blerjes së votave. Në periudhën e fushatës, VAGJ-të e MVZ-së të ODIHR-it raportuan se kishin dëgjuar pretendime për blerje votash dhe presion ndaj votuesve nga komunat Manastir, Çair, Dellçevë, Gjorçe Petrov, Gostivar, Llozovë, Karbincë, Koçan, Kumanovë, Negotinë, Shtip, Shuto Orizarë, Tetovë, dhe Vinicë, në lidhje me shumicën e partive kryesore politike, duke përfshirë BDII, LSDM, VLEN dhe VMRO-DPMNE.

⁴³ Midis shpalljes së zgjedhjeve dhe ditës së zgjedhjeve të 24 prillit, MVZ-ja e ODIHR-it vëzhgoi nëntë raste të projekteve infrastrukturore të iniciuara ose inauguruara nga kryetarët e bashkive ose ministrat. Shembuj të mëtejshëm përfshijnë: më 25 prill, kryetari i komunës së VMRO-DPMNE-së i Kisella Vodës shpalli rindërtimin e pjesëve të disa rrugëve. Më 26 prill, kryetari i komunës së Petrovecit të Shkupit, anëtar i VMRO-DPMNE-së dhe disa deputetë, kryen një inspektim të plotë të rindërtimit të një rruge. Në të njëjtën ditë, kryetari i Shkupit dhe një kandidat i Alternativës së Re shpallën sipërfaqe të reja të gjelbra. Më 26, 28 dhe 30 prill, kryetari i qarkut Aerodrom të Shkupit dhe nënkryetari i VMRO-DPMNE-së, në raste të ndryshme dhe në prani të anëtarëve të shquar të VMRO-DPMNE-së, filluan projektet e rindërtimit dhe ndërtimit. Më 29 prill, përfaqësuesit e qarkut Karposh të Shkupit njoftuan përfundimin e rindërtimit të rrugës. Shih paragrafin 5.4 nga [Dokumenti i Kopenhagës](#) i OSBE-së të vitit 1990 që kërkon “një ndarje të qartë mes shtetit dhe partive politike”.

Partitë shqiptare etnike u shfaqën dukshëm në fushatë. Përveç dy kandidatëve për president në raundin e parë, në garën parlamentare morën pjesë edhe tetë parti politike shqiptare etnike si pjesë e koalicioneve të udhëhequra nga BDI dhe VLEN. BDI hyri në një koalicion me partitë e tjera të pakicave etnike, duke përfshirë boshnjakët, romët dhe turqit. Një parti shqiptare, *Lëvizja Qytetare Evropiane*, u kandua në mënyrë të pavarur. Një parti politike, AVAJA, e fokusuar në përfaqësimin e romëve, regjistroi listat e kandidatëve në katër qarqe. Mesazhet e fushatës u prezantuan kryesisht në gjuhën maqedonase dhe shqipe, ku në disa raste u përdorën gjuhët boshnjake, rome, serbe, turke dhe vllehe.⁴⁴ Disa përfaqësues të partive të pakicave etnike i raportuan MVZ-së së ODIHR-it se shpërndarja e fondeve të fushatës shtetërore sipas një formule të bazuar në përfaqësimin e partive në parlament pengonte aftësinë e tyre për të bërë fushatë në baza të barabarta.

Fushata në rrjetet sociale nuk është e rregulluar. MVZ-ja e ODIHR-it ndoqi aktivitetet online të liderëve të partive kryesore konkurruese në zgjedhjet parlamentare dhe të gjithë kandidatëve për president.⁴⁵ Shumica e mesazheve të fushatës promovuan kandidatët dhe programet me një ton neutral, me tonin që u bë gjithnjë e më negativ me fillimin zyrtar të fushatës parlamentare dhe mbeti i tillë edhe në dy ditët e zgjedhjeve.⁴⁶ Përmbajtja e fushatës përfshinte video, fotografi, përshkrime të takimeve dhe fjalime. Ndërmjet 21 marsit dhe 8 majit, lideri i VMRO-DPMNE-së kishte nivelin më të lartë të angazhimit online (753,082 ndërveprime), i ndjekur nga kandidati presidencial i miratuar nga VLEN (300,467 ndërveprime), dhe kandidati presidencial i miratuar nga LSDM (283,002 ndërveprime).

Edhe pse shumë konkurrentë përdorën pretendime për dezinformim si pjesë të taktikave të tyre të fushatës, këto ishin kryesisht pretendime të kandidatëve që keqinterpretonin arritjet ose mbështetjen e tyre dhe nuk pretendonin për dezinformim të synuar në proceset kritike zgjedhore, siç është informacioni për votuesit.⁴⁷ Gjatë periudhës parazgjedhore nuk ka pasur përpjekje të organizuara të shtetit për të identifikuar dhe adresuar dezinformatat apo përmbajtjet manipuluese.

Financimi i fushatës

Në përgjithësi, mangësitë dhe mospërputhjet në kuadrin ligjor, burimet e kufizuara financiare dhe njerëzore për organet mbikëqyrëse, shkëmbimi i kufizuar i informacionit ndërmjet këtyre institucioneve, si dhe interpretimi i ngushtë i ligjit nga institucionet përkatëse, ulën efektivitetin e mbikëqyrjes së financimit të fushatës. Palët kryesore të interesit në zgjedhje, duke përfshirë edhe institucionet mbikëqyrëse, nuk kishin besim të plotë në efektivitetin e monitorimit të financave të fushatës dhe llogaridhënies për keqpërdorimin e burimeve administrative në fushatë.

Partitë politike që kanë marrë të paktën një për qind të votave në zgjedhjet e mëparshme parlamentare ose lokale kanë të drejtë për financim publik, i cili mund të përdoret gjithashtu për fushatat

⁴⁴ Për shembull, krahas gjuhës maqedonase, Partia Serbe e Maqedonisë postoi mesazhe në internet në gjuhën serbe; Partia-Lëvizja e Turqve, pjesë e koalicionit të udhëhequr nga LSDM, Partia Demokratike e Turqve dhe kandidati presidencial i mbështetur nga BDI ndanë mesazhet e fushatës në turqisht; Bashkimi Demokratik Boshnjak bëri fushatë në gjuhën boshnjake; Unioni i Partisë Rome dhe AVAJA bënë fushatë në gjuhën rome; dhe Partia Vllahë e Maqedonisë, pjesë e koalicionit të udhëhequr nga VMRO-DPMNE, ndanë mesazhe të fushatës në gjuhën vllahë.

⁴⁵ MVZ-ja e ODIHR-it vëzhgoi profilet e kandidatëve presidencialë në Facebook, partive politike dhe liderëve të tyre duke filluar nga 21 marsi.

⁴⁶ Për shembull, më 9 prill, lideri i VMRO-DPMNE-së deklaroi: "E gjithë fushata e Pendarovskit përbëhet nga një maço ballkanik me ofendime të lira primitive ndaj një gruaje të bukur", duke iu referuar kandidatit të opozitës. Më 21 prill, lideri i VMRO-DPMNE-së akuzoi qeverinë dhe autoritetet, përfshirë KSHZ-në, se planifikojnë të manipulojnë votat në zgjedhjet e ardhshme. Më 26 prill, një postim në llogarinë e LSDM-së në Facebook e akuzonte VMRO-DPMNE-në se "luan një lojë të rrezikshme" me tensionet etnike që mund ta kthejnë vendin "në të kaluarën e shëmtuar".

⁴⁷ Për shembull, në një rast me shikueshmëri të lartë, më 2 prill, një gazetar publikoi një plan veprimi të VMRO-DPMNE-së që supozohej se përfshinte krijimin e sondazheve të rreme të opinionit. VMRO-DPMNE ka reaguar duke thënë se plani i veprimit në fjalë është falsifikim nga kundërshtarët e tyre politikë.

parlamentare dhe presidenciale, pa asnjë kufizim të përcaktuar ligjorisht.⁴⁸ Përderisa nuk ka fonde të drejtpërdrejta publike të ndara për fushatat zgjedhore, shteti rimbursion drejtpërdrejt mediat e regjistruara në KSHZ për reklamat e fushatës. Formula e këtyre rimbursimeve favorizon koalicionet më të mëdha në pushtet dhe opozitë në parlament, duke vënë në disavantazh partitë e vogla dhe joparlamentare, jo konzistente me parimin e mundësive të barabarta për fushatë dhe angazhimet e OSBE-së.⁴⁹

Fushatat parlamentare mund të financohen edhe nëpërmjet donacioneve monetare dhe në natyrë, si dhe kredive. Qytetarët individualë mund të dhurojnë deri në 3.000 EUR, ndërsa personat juridikë mund të kontribuojnë deri në 30.000 EUR për fushatë.⁵⁰ Donacionet mund të bëhen edhe pas shpalljes së rezultateve përfundimtare, një praktikë që disa bashkëbisedues të MNVZ-së, përfshirë edhe ata nga institucionet mbikëqyrëse, e konsideruan si rritje të potencialit për klientelizëm. Për këto zgjedhje, financimi i raportuar nga garuesit parlamentar si i marrë nga donacionet ishte dukshëm më i ulët se fondet e akorduara për rimbursimin e fushatës nga shteti.⁵¹ Me ligj, kufiri i shpenzimeve është përcaktuar në 110 denarë për zgjedhje, për votues të regjistruar në njësinë zgjedhore.⁵² Fushata e palëve të treta dhe reklamat politike me pagesë në platformat e rrjeteve sociale nuk janë të rregulluara në mënyrë eksplicite.⁵³

Garuesit elektoralë si në zgjedhjet parlamentare ashtu edhe në ato presidenciale duhet të përpilojnë tre raporte të ndërmjetme për financimin e fushatës, dy përpara zgjedhjeve dhe një të tretën pas zgjedhjeve. Pavarësisht rekomandimeve të mëparshme të ODIHR-it, këto raporte nuk mund të dorëzohen në mënyrë elektronike dhe nuk auditohen. Të gjitha raportet e garuesve duhet t'i dërgohen edhe ZSHR-së, KSHPK-së dhe KSHZ-së, të cilat janë të detyruara t'i publikojnë raportet në ueb-faqet e tyre. Një raport përfundimtar financiar duhet t'i dorëzohet ZSHR-së brenda 60 ditëve pas shpalljes së rezultateve të zgjedhjeve, ndërsa auditimi duhet të përfundojë brenda 60 ditëve të tjera. Disa garues parlamentar nuk i dorëzuan raportet e tyre të ndërmjetme në kohën e duhur ose në formatin e

⁴⁸ Në vitin 2023, fondet totale shtetërore të alokuara për partitë parlamentare ishin afërsisht 6.5 milionë euro.

⁴⁹ Shuma e mjeteve të ndara nga KSHZ-ja për këtë qëllim ishte rreth 3.6 milionë euro për zgjedhjet parlamentare. Nga kjo shumë, 45 për qind u nda mes koalicioneve të LSDM-së dhe BDI-në; 45 për qind të tjera ndërmjet koalicioneve të udhëhequra nga VMRO-DPMNE dhe VLEN; 7 për qind mes koalicionit të Majtë dhe të udhëhequr nga GROM, dhe 3 për qind u nda në 11 listat e mbetura të kandidatëve që nuk kanë përfaqësim në parlamentin në largim. Për secilin nga dy kandidatët presidencialë në balotazh, u vunë në dispozicion 45 për qind e shumës së ndarë shtesë prej 1.8 milionë euro. Paragrafi 7.6 of i [Dokumentit të Kopenhagës i OSBE nga 1990](#) angazhon shtetet pjesëmarrëse që t'u ofrojnë "partive dhe organizatave politike garancitë e nevojshme ligjore për t'u mundësuar atyre të konkurrojnë me njëra-tjetrën mbi bazën e trajtimit të barabartë përpara ligjit". Shih gjithashtu shtojcën, nenet 1 dhe 8 të Këshillit të Evropës në [Rekomandimet e regjistruara \(2003\)4](#) i Komitetit të ministrave për shtetet anëtare mbi Rregullat e përbashkëta kundër korrupsionit në financimin e partive politike dhe fushatat zgjedhore. Shih gjithashtu Kodin e praktikave të mira të Komisionit të Venecias të Këshillit të Evropës 2009 në fushën e partive politike, paragrafi 163.

⁵⁰ Ndalohen donacionet nga burime të huaja ose anonime, qeveri komunale, kompani shtetërore, organizata fetare dhe bamirëse, si dhe nga media.

⁵¹ Donacionet e raportuara nga persona fizikë dhe juridikë ishin 659,077 euro; Nga kjo shumë, 87 për qind është llogaritur nga koalicioni i udhëhequr nga VMRO-DPMNE.

⁵² Një euro është 61 denarë (denar maqedonas). Kufiri i përgjithshëm i shpenzimeve për fushatat parlamentare është vendosur në rreth 3.2 milionë euro, i ndarë sipas zonave zgjedhore në bazë të numrit të votuesve.

⁵³ Sipas [Meta Ad Library](#), gjatë periudhës 18 prill - 4 maj, listat e kandidatëve, partitë që i mbështesin ato dhe individët e tyre drejtues kanë shpenzuar gjithsej 100,951 euro për reklama, ku koalicioni i udhëhequr nga VMRO-DPMNE ka shpenzuar 44,485 euro dhe koalicioni i udhëhequr nga LSDM-ja ka shpenzuar 25,014 euro. Njëkohësisht, dy kandidatët presidencialë në fushatën e balotazhit patën drejtpërdrejt kosto totale të reklamave prej rreth 12,035 euro. Nga këto shpenzime, kandidati për president i miratuar nga koalicioni i udhëhequr nga VMRO-DPMNE ishte 7,871 euro, ndërsa kandidati i miratuar nga koalicioni i udhëhequr nga LSDM-ja ishte 4,164 euro.

kërkuar.⁵⁴ Në bazë të ndryshimeve ligjore të marsit 2024, raportet e ndërmjetme nuk kërkohet të përfshijnë më informacion mbi shpenzimet e fushatës, por mbulojnë vetëm kontributet. Për më tepër, udhëzimet e dhëna nga Ministria e Financave për raportimin financiar të ndërmjetëm dhe përfundimtar përjashtuan kërkesat për informacion të rëndësishëm për mbikëqyrjen financiare, duke çuar në paraqitjen e raporteve të ndërmjetme jo uniforme ose jo të plota nga partitë politike, si dhe reduktimin e transparencës dhe llogaridhënies.⁵⁵

KSHPK-ja mund të iniciojë hetime për shkeljet e supozuara të rregullave të financimit të fushatës ose *ex officio*, duke përfshirë në bazë të raporteve jozyrtare, ose pas marrjes së një ankese zyrtare, dhe duhet të nxjerrë një vendim brenda pesë ditëve. Që nga shpallja e zgjedhjeve, KSHPK ka iniciuar 42 raste në bazë të raporteve jozyrtare dhe 3 sipas detyrës zyrtare, duke zbatuar një afat të përgjithshëm prej 60 ditësh, në vend të pesë ditëve të përcaktuara me ligj, i cili zbatohet vetëm për një ankesë formale.⁵⁶ Për shkak të kufizimeve financiare dhe ndryshe nga zgjedhjet e mëparshme, KSHPK-ja nuk vendosi monitorues në terren për të identifikuar keqpërdorimin e mundshëm të burimeve administrative dhe shpenzimet e fushatës, as nuk inspektoi llogaritë bankare të garuesve gjatë fushatës, duke dështuar të kontrollonte shpenzimet e raportuara të fushatës me shpenzimet aktuale.⁵⁷

Në përgjithësi, mangësitë në kuadrin ligjor, burimet e kufizuara financiare dhe njerëzore për organet mbikëqyrëse, shkëmbimi i kufizuar i informacionit ndërmjet këtyre institucioneve, si dhe interpretimi i ngushtë i ligjit nga institucionet përkatëse, ulën efektivitetin e mbikëqyrjes së financimit të fushatës. Palët kryesore të interesit në zgjedhje, duke përfshirë edhe institucionet mbikëqyrëse, nuk kishin besim të plotë në efektivitetin e monitorimit të financave të fushatës dhe llogaridhënies për keqpërdorimin e burimeve administrative në fushatë.

Media

Peizazhi mediatik është i larmishëm, me 40 stacione televizive dhe 58 radio, 22 media të shkruara dhe mbi 200 portale online. Megjithëse televizioni është burimi kryesor i informacionit, portalet online kanë pasur një ndikim gjithnjë e më të rëndësishëm në mjedisin mediatik, veçanërisht gjatë zgjedhjeve. Ndërsa mjedisi në përgjithësi është i favorshëm për lirinë e medias, cilësia e gazetarisë ndikohet negativisht nga fragmentimi politik dhe ndasitë etnike, konkurrenca e fortë midis organeve të shumta mediatike në një treg të kufizuar dhe kushtet e pafavorshme të punës së gazetarëve. Ndryshimet e nëntorit 2022 në Ligjin për përgjegjësinë civile për fyerje dhe shpifje, së bashku me ndryshimet e shkurtit 2023 në Kodin Penal, futën masa mbrojtëse shtesë për gazetarët. Megjithatë, sulmet online,

⁵⁴ Vetëm 10 nga 17 garuesit parlamentar paraqitën raportet e tyre të para të ndërmjetme në përputhje me dispozitat ligjore. KSHPK-ja nuk ka iniciuar asnjë procedurë kundër atyre që kanë shkelur rregullat e paraqitjes. Një ditë para zgjedhjeve, të dy kandidatët presidencialë në balotazh dorëzuan gjithashtu raportet e tyre të ndërmjetme; Njëri nuk raportoi asnjë donacion në periudhën raportuese. Nga gjithsej 34 raporte të kërkuara në garën parlamentare, vetëm 22 janë dorëzuar me kohë. Nëntë nuk përmbanin informacion mbi donacionet, dhe 1 raportoi një donacion nga një burim i paligjshëm. Vetëm pesë raporte përfshinin informacione për fondet e transferuara nga llogaritë e rregullta të partive politike. ZSHR-ja, KSHZ-ja dhe KSHPK-ja i postuan në internet raportet e para një ditë pas dorëzimit, ndërsa raportet e dyta u publikuan menjëherë nga KSHPK-ja.

⁵⁵ Sipas udhëzimit të Ministrisë së Financave, raportimi i ndërmjetëm nuk duhet të përfshijë informacione për kontributet në natyrë, kreditë dhe fondet e transferuara nga partitë politike. Paragrafi 261 i ODIHR 2020 dhe Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës në [Udhëzimet e përbashkëta për rregullimin e partive politike](#) thekson se është praktikë e mirë që disa ditë para ditës së zgjedhjeve të kërkohen raporte që t'i ofrojnë organeve mbikëqyrëse dhe publikut informacion paraprak për të ardhurat dhe shpenzimet e fushatës. Paragrafi 258 thotë se digjitalizimi i informacionit dhe dorëzimi i tij tek organi rregullator në formë lehtësisht të kërkueshme dhe të ripërdorshme mund të lehtësojë mbikëqyrjen.

⁵⁶ Shumica e rasteve kishin të bënin me shkelje të dispozitave që ndalojnë investimet dhe punësimet e reja, si dhe promovimin publik të projekteve të financuara nga shteti pas shpalljes së zgjedhjeve. Për nëntë prej këtyre rasteve, as ky rregull i përgjithshëm prej 60 ditësh nuk është respektuar dhe zgjidhjet e këtyre rasteve ishin ende në pritje që nga dita e zgjedhjeve.

⁵⁷ KSHPK shpalli konkurs për analistët e raporteve të financimit të fushatës vetëm dy ditë para fillimit të fushatës parlamentare, rreth dy muaj pas shpalljes së zgjedhjeve.

përfshirë ato kundër grave, dhe incidentet e izoluara të sulmeve fizike ndaj gazetarëve mbeten një shqetësim.⁵⁸

Ndryshimet në Ligjin për përgjegjësinë civile për fyerje dhe shpifje, dhe në Kodin Penal që nga zgjedhjet e fundit parlamentare, futën masa mbrojtëse shtesë për gazetarët; megjithatë, sulmet online, përfshirë kundër grave, dhe incidentet e izoluara të sulmeve fizike ndaj gazetarëve mbeten një shqetësim.

Ndryshimet në Ligjin për Media dhe Ligjin për Shërbimet Mediatike Audio dhe Audio-vizuale në mars 2024 zgjeruan subvencionet publike për të përfshirë median e shkruar dhe hoqi ndalimin e reklamave të financuara nga shteti në mediat private për fushatat me interes publik. Megjithëse qëllimi i deklaruar i ndryshimeve ishte të mbështeste qëndrueshmërinë e medias, shumë bashkëbisedues të MNVZ-së i kritikuan këto ndryshime si mundësim për të rritur ndikimin politik mbi media. Shumë bashkëbisedues theksuan nevojën për reforma të mëtejshme në sektorin e medias për të rritur qëndrueshmërinë e mediave, për të rregulluar mediat online dhe për të harmonizuar më tej kuadrin ligjor me legjislacionin e BE-së në lidhje me forcimin e pavarësisë dhe kapacitetit të rregullatorit të medias dhe transmetuesit publik.

Kodi Zgjedhor kërkon që të gjitha mediat, përfshirë portalet e lajmeve online, të ofrojnë mbulim të drejtë dhe të balancuar zgjedhor. Transmetuesi publik është i detyruar të transmetojë promovim politik falas, ndërsa llojet e tjera të mediave kanë të drejtë të ofrojnë reklama politike me pagesë. Shumë bashkëbisedues të MNVZ-së ishin kritikë ndaj faktit që shteti paguan drejtpërdrejt për të gjithë mbulimin mediatik, të cilin ata e perceptojnë si rrënjosje të varësisë së medias nga fondet shtetërore. Shumë bashkëbisedues të MNVZ-së pohuan se një numër i konsiderueshëm i portaleve të lajmeve që u regjistruan për reklamim të fushatës u krijuan menjëherë para zgjedhjeve për të marrë fonde shtetërore gjatë fushatave zgjedhore dhe, në disa raste, për t'i kanalizuar këto fonde te partitë politike.⁵⁹

Transmetuesi publik Radio Televizioni Maqedonas (MRT) financohet pothuajse tërësisht nga buxheti i shtetit. Mbulimi i tij i lajmeve është subjekt i rregulloreve të rrepta gjatë periudhës së fushatës.⁶⁰ Detyrimi për t'iu përmbajtur shpërndarjes strikte të kohës kufizon lirinë editoriale dhe u siguron në mënyrë disproporcionale më shumë kohë partive më të mëdha, pavarësisht rekomandimeve të mëparshme të ODIHR-it.

⁵⁸ Sipas Shoqatës së gazetarëve të Maqedonisë (SHGM), në vitin 2024, një gazetar u sulmua fizikisht dhe u plagos gjatë një interviste në Kërçovë dhe më pas u arrestua pas një incidenti fizik. Gazetarja u lirua më pas, por përballet me akuza penale. Shumë bashkëbisedues të MNVZ-së raportuan sulme të rregullta në internet, me një numër në rritje të rasteve kundër grave gazetare. Shpesh këto raste nuk raportohen apo ndiqen penalisht. Shoqata e gazetarëve të Maqedonisë (SHGM) nuk ka raportuar për incidente të tjera në mes dy ditëve të zgjedhjeve. Më 24 prill, thuhet se një gazetarë u përball me pengim në kryerjen e detyrës së saj profesionale në një qendër votimi në Shkup.

⁵⁹ Të gjitha mediat private të interesuara duhet të shpallin listat e tyre të çmimeve për reklamim politike me pagesë, ndërsa portaleve të lajmeve në internet u kërkua shtesë që të regjistrohen në KSHZ. Për zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare, në KSHZ janë regjistruar 39 televizione, 37 radio stacione, 11 gazeta dhe 251 portale interneti. Prokuroria publike e shtetit informoi MVZ-në e ODIHR-it se hetimet e mëparshme për legjitimitetin e disa portaleve të internetit që merrnin pjesë në fushata zgjedhore u ndërpre, pasi nuk mund të përcaktoheshin elementë të veprimtarisë kriminale.

⁶⁰ Sipas ligjit, transmetuesi publik është i detyruar t'i kushtojë 70 për qind të mbulimit të tij të lajmeve për garuesit zgjedhorë në *RTM 1* dhe *2*. Agjencia për shërbime mediatike audio dhe audio-vizuale (ASHMAAV) ndau 30 për qind të kohës së kombinuar për zgjedhjet presidenciale. Listat e kandidatëve dhe deputetëve të udhëhequra nga LSDM dhe BDI. 30 për qind të tjera iu caktuan kandidatëve presidencialë dhe listave parlamentare të udhëhequra nga VMRO-DPMNE, VLEN, E Majta dhe GROM, dhe 10 për qind u ndanë mes të gjithë garuesve të tjerë në zgjedhjet parlamentare. ASHMAAV ndau tre orë prezantime mediatike në Kanalin Parlamentar për të gjithë garuesit në zgjedhjet parlamentare me përfaqësim parlamentar dhe një orë prezantim për garuesit pa përfaqësim në parlament.

Agjencia për Shërbime Mediatike Audio dhe Audio-vizuale (ASHMAAV) është e mandatuar të mbikëqyrë pajtueshmërinë me rregulloret për media. Gjatë periudhës së fushatës për zgjedhjet presidenciale dhe parlamentare, ajo dorëzoi raporte periodike në KSHZ bazuar në monitorimin e saj të mediave, si dhe publikoi gjetjet e saj në internet.⁶¹ Ajo miratoi disa udhëzime lidhur me zgjedhjet, duke përfshirë rregulloret për heshtjen e fushatës në media dhe shpërndarjen e kohës së transmetimit midis garuesve, dhe e ndryshoi këtë të fundit midis dy raundeve zgjedhore.⁶² ASHMAAV ka iniciuar procedurë kundërvajtëse kundër *Klan Maqedonia* për shkelje të heshtjes zgjedhore dhe mospërshtatje të lajmeve për personat me aftësi të kufizuara dhe kundër *Alfa TV* për tejkallim të limiteve ligjore për reklamën politike me pagesë. Transmetuesit janë gjorbitur dhe ankesat e tyre janë në pritje. Edhe pse mediat online janë kryesisht të parregulluara, është krijuar një organ koordinues i përbërë nga përfaqësues të ASHMAAV dhe OSHC-ve për të regjistruar dhe publikuar njoftimet përkatëse, por këtij organi i mungojnë kompetencat zbatuese. ASHMAAV gjithashtu ka zhvilluar një kod vullnetar të sjelljes në sferën online.⁶³

Rezultatet e monitorimit të medias të MVZ-së të ODIHR-it tregojnë se mbulimi i zgjedhjeve në mediat elektronike ishte përgjithësisht i balancuar dhe neutral në ton.⁶⁴ Transmetuesi publik *MRT* mbuloi të gjithë garuesit parlamentar në përputhje me dispozitat ligjore që vendosin një kornizë për ndarjen e kohës për partitë politike në zgjedhje, e cila privilegjon ata që tashmë kanë vende në parlament. Transmetuesit u përqendruan në partitë dhe koalicionet kryesore, ku LSDM, VMRO-DPMNE, BDI dhe VLEN kanë marrë pjesën më të madhe të mbulimit në kohë të parë në përgjithësi. Koalicionet e udhëhequra nga LSDM dhe VMRO-DPMNE dominuan transmetuesit privatë (24 dhe 27 për qind të mbulimit secila), të dyja kryesisht me ton neutral. Ndërsa *Alsat-M* dhe *Telma* ofruan mbulim më të balancuar se transmetuesit e tjerë të monitoruar (ndërmjet 15 dhe 23 për qind e mbulimit në të dy kanalet iu ofrua secilit prej koalicioneve të mbështetura nga katër partitë kryesore në parlament), *Kanal 5* u fokusua kryesisht në LSDM dhe VMRO-DPMNE (28 për qind dhe 34 për qind respektivisht), kryesisht në ton neutral. Nga portalet e lajmeve online, *Kurir.mk* ia kushtoi 74 për qind të mbulimit kandidatit të mbështetur nga VMRO-DPMNE, ndërsa *Tetovasot.com* 68 për qind kandidatit të BDI-së, të dyja me ton kryesisht pozitiv.

Media mbuloi gjerësisht fushatën parlamentare dhe presidenciale. Pati disa debate televizive me garues që konkurronin për koalicionet e mëdha në zgjedhjet parlamentare, si dhe tre debate midis dy kandidatëve në balotazhin presidencial, të cilat u dhanë votuesve mundësinë për të bërë një zgjedhje të informuar. Ndërsa shumica e transmetuesve ndanë kohë për dy konkurrentët presidencialë në balotazh në mënyrë të barabartë, transmetuesi privat *Alfa TV* ia kushtoi pjesën më të madhe të mbulimit kandidatit të miratuar nga VMRO-DPMNE (përkatësisht 68 për qind). Portalet e lajmeve online *Kurir.mk* dhe *Tetovasot.com* u fokusuan në kandidatët e mbështetur nga VMRO-DPMNE (64 për qind) dhe BDI (47 për qind), ndërsa *Lajmpress.org* mbuloi kandidatin e mbështetur nga VLEN më gjerësisht (40 për qind), me një ton kryesisht pozitiv. *Plusinfo.mk* ishte më i balancuar dhe neutral në ton në raportimin e fushatës së balotazhit presidencial.

⁶¹ ASHMAAV hodhi poshtë një deklaratë të transmetuar në *Alfa TV* që pretendonte se ASHMAAV ndërhyr në politikën editoriale të transmetuesit duke përshkruar mbulim të barabartë për të gjithë garuesit.

⁶² Më 25 prill, ASHMAAV ndryshoi udhëzimet e saj për transmetuesit, të cilat përcaktojnë se aksesit në media i ofruar për kandidatët presidencialë dhe deputetë, duke përfshirë prezantimet në kanalet publike dhe private, shpërndahet në përputhje me miratimet e tyre nga partitë politike. Sipas udhëzimeve të ndryshuara, 9.5 minuta buxhetore në orë për zgjedhjet parlamentare ndahen si vijon: katër minuta koalicionit të udhëhequr nga LSDM dhe BDI, katër minuta për koalicionin e udhëhequr nga VMRO-DPMNE dhe VLEN, një minutë për të majtën dhe koalicionin e udhëhequr nga GROM, dhe 30 sekonda për garuesit pa përfaqësim në parlament. Një shtesë prej 8 minutash në orë do të ndahej midis dy garuesve në balotazhin presidencial (maksimumi 4 minuta për kandidat).

⁶³ ASHMAAV informoi MVZ-në e ODIHR-it se, para fillimit të periudhës së fushatës, tri parti politike dhe 22 media u zotuan t'i përmbahen [Kodit të sjelljes](#).

⁶⁴ Monitorimi i MVZ-së i ODIHR përfshin transmetuesit publik *MRT 1* dhe *MRT 2 (në shqip)*, transmetuesit privat *Sitel*, *Kanal 5*, *Alsat-M (në shqip)*, *Alfa TV* dhe *Telma*, si dhe portalet online *kurir.mk*, *plusinfo.mk*, së bashku me *tetovasot.com* dhe *lajmpress.org (në shqip)*. Ajo filloi monitorimin e saj sasior dhe cilësor të mbulimit në kohë të parë në lidhje me zgjedhjet më 1 prill.

Disa nga ndryshimet ligjore të paraqitura në mars 2024 përfshinin ndryshime që synonin përmirësimin e aksesit ndaj lajmeve elektorale për personat me aftësi të kufizuara. Transmetuesit ishin të detyruar të rregullonin një edicion të lajmeve të tyre dhe një pjesë të përmbajtjeve të lidhura me zgjedhjet në ditë për të akomoduar personat me dëmtime shqisore. Pozitivisht, në përputhje me ligjin, transmetuesit kombëtarë publikë dhe privatë të monitoruar nga MVZ-ja e ODIHR-it plotësuan pjesë të përmbajtjes së tyre në prime-time me titra ose gjuhën e shenjave gjatë gjithë fushatës zgjedhore.⁶⁵

Zgjidhja e mosmarrëveshjeve zgjedhore

Rregulloret për mekanizmat për zgjidhjen e mosmarrëveshjeve zgjedhore janë në fuqi, por disa rekomandime të mëparshme të ODIHR-it, duke përfshirë ato që lidhen me qëndrimin e kufizuar dhe afatet kufizuese, mbeten të pa adresuara. KSHZ-ja ka mandat të vendosë për shumicën e ankesave dhe vendimet e saj mund të ankimohen në Gjykatën Administrative. Afatet për paraqitjen dhe shqyrtimin e ankesave janë tepër të shkurtra, në kundërshtim me praktikën e mira ndërkombëtare dhe duken të pamjaftueshme për përparatjen e aplikimeve të kuptimplota dhe nxjerrjen e vendimeve.⁶⁶ Rregullorja e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve zgjedhore përmban paqartësi dhe zbrazëtira të shumta, duke përfshirë edhe në lidhje me afatet kontradiktore, dhe rrugët paralele për paraqitje.⁶⁷ Në kundërshtim me rekomandimet e mëparshme të ODIHR-it dhe praktikën e mirë ndërkombëtare, pozita ligjore e votuesve për të paraqitur ankesa mbetet e kufizuar në rastet në lidhje me listat e votuesve dhe të drejtat e tyre individuale të votimit. E drejta e ankimit të rezultateve të zgjedhjeve kufizohet tek përfaqësuesit e atyre që kanë nënshkruar në mbështetje të kandidatëve.⁶⁸ Për më tepër, para ditës së dytë të zgjedhjeve, KSHZ-ja ende nuk i kishte harmonizuar udhëzimet e saj për zgjidhjen e kontesteve zgjedhore me ndryshimet e fundit në Kodin Zgjedhor.⁶⁹

KSHZ-ja raportoi se nuk ka pranuar asnjë ankesë para rrethit të parë të zgjedhjeve presidenciale. Në ditën e parë të zgjedhjeve, KSHZ-ja raportoi se kishte pranuar 362 ankesa, të gjitha të lidhura me të drejtën e votës. KSHZ-ja nuk siguroi mjete juridike efektive për ankesat e dorëzuara në ditën e zgjedhjeve, me rreth gjysma e ankesave të dorëzuara në ditën e zgjedhjeve të 24 prillit mbetën të

⁶⁵ Përveç *Klan Maqedonia*, të gjithë transmetuesit rregulluan pjesë të përmbajtjes së periudhës së fushatës së tyre në përputhje me rrethanat. Megjithatë, *MRT 2* nuk ka ofruar gjuhën e shenjave në gjuhën shqipe. Një listë e programeve të aksesueshme u publikua në faqen e internetit të ASHMAAV.

⁶⁶ KSHZ-së i kërkohet me ligj që të zgjidhë ankesat për regjistrimin e votuesve brenda 2-4 orëve dhe t'i adresojë ankesat në lidhje me fushatat zgjedhore dhe sfidat e rezultateve zgjedhore brenda 72 orëve. Gjykata Administrative merr vendime për ankesat brenda 24-48 orëve. Paragrafi h II.3.3(95) i Raportit shpjegues të [Kodit të praktikave të mira në çështjet zgjedhore](#) I Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës nga viti 2002 thekson se “afatet kohore duhet të jenë të mjaftueshme për të bërë të mundur një ankim, për të garantuar ushtrimin e të drejtave të mbrojtjes dhe një vendim të pasqyruar. Një afat kohor prej tre deri në pesë ditë në shkallë të parë (si për paraqitjen e ankesave ashtu edhe për marrjen e vendimeve) duket i arsyeshëm”.

⁶⁷ Parashikimet paralele janë përcaktuar në zyrat rajonale të KSHZ-së, KKZ-të dhe KSHZ-në. Nenet 50-a, 148, 149 dhe 151 parashikojnë afate të ndryshme për zgjidhjen e çështjeve të njëjta. Procedurat dhe aplikantët në nenin 151 nuk janë të specifikuar, dhe ky nen përshkruan afate të ndryshme në krahasim me procedurat sipas nenit 148, megjithëse qëllimet e tyre të paktën pjesërisht mbivendosen, shih gjithashtu nenin 69-a në lidhje me nenet 73 dhe 179-b (1). Shih paragrafin II.3.3. të [Kodit të praktikave të mira në çështjet zgjedhore](#) të Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës nga viti 2002.

⁶⁸ Në një rast midis dy ditëve të zgjedhjeve, Gjykata Administrative e konsideroi një kandidat presidencial një aplikant legjitim në një mosmarrëveshje të tillë. Paragrafi II.3.3(f) i [Kodit të praktikave të mira në çështjet zgjedhore](#) i Komisionit të Venedikut të Këshillit të Evropës nga viti 2002 rekomandon që “[të gjithë] kandidatët dhe të gjithë votuesit e regjistruar në zonën zgjedhore në fjalë duhet të kenë të drejtën e apelimit. Një kuorum i arsyeshëm mund të vendoset për ankesat e votuesve për rezultatet e zgjedhjeve”.

⁶⁹ Shih [Udhëzimi i KSHZ-së për mënyrën dhe procedurën e zgjidhjes së ankesave në kuadër të autoritetit të KSHZ-së](#). Për shembull, udhëzimi i referohet Gjykatës Kushtetuese si rruga e duhur për ankesat e votuesve.

pazgjdhura deri në mbylljen e votimit.⁷⁰ Më tej, nuk u dha asnjë arsytim për shumicën e vendimeve të KSHZ-së për ankesat që ishin në dispozicion të MVZ-së së ODIHR-it për t'i shqyrtuar, dhe shumë vendime përmbanin mangësi të ndryshme, duke dëmtuar efektivitetin e mjeteve juridike. Ndërmjet dy ditëve të zgjedhjeve, KSHZ-ja pranoi 245 ankesa shtesë për regjistrimin e votuesve. Nga 610 ankesa për regjistrim të votuesve të pranuar nga KSHZ-ja në periudhën ndërmjet 24 prillit dhe 8 majit, më pak se 50 për qind (274) u vendosën deri në ditën e zgjedhjeve të 8 majit (168 u miratuan, 106 u refuzuan), dhe vetëm 39 prej tyre janë shqyrtuar në një seancë publike. Refuzimi nga ana e KSHZ-së i një ankese të një garuesi që pretendonte për mashtrim zgjedhor në një vendvotim në komunën e Likovës u hodh poshtë nga Gjykata Administrative, pasi gjykata gjeti se KSHZ-ja kishte dështuar në shqyrtimin e plotë të materialeve zgjedhore.

Gjykata Administrative shqyrtoi dy ankesa lidhur me regjistrimin e votuesve dhe katër për regjistrimin e listave të kandidatëve për deputetë nga KSHZ. Ankesat për regjistrimin e votuesve u pranuan, ndërsa ato për regjistrimin e kandidatëve u refuzuan si të pabazuara, pasi Gjykata konsideroi se parashtresit nuk arritën të demonstrojnë bindshëm se vendimet e kontestuara të KSHZ-së i shkelin të drejtat e tyre apo ligjin.⁷¹ Gjykata gjithashtu la në fuqi vendimin e KSHPK-së për shkeljen e ndalimit të punësimit para ditës së zgjedhjeve të raundit të parë, pas dy raundeve të rishikimit.⁷² Gjykata Administrative në përgjithësi respektoi afatet e shkurtra, por në dy raste qasjes së saj procedurale i mungonte konsistenca.⁷³ Për më tepër, në kundërshtim me dispozitat ligjore, ajo dështoi të publikonte vendimet e saj për regjistrimin e votuesve në ditën e zgjedhjeve dhe nuk mbajti seanca publike për këto raste pavarësisht se një gjë e tillë ishte e detyruar me ligj. Gjykata vendosi për mosmarrëveshjet e lidhura me zgjedhjet në trupa gjykues prej tre gjyqtarësh, megjithëse ligji parashikon panele prej pesë gjyqtarësh për raste të tilla.

Gjykata Themelore në Tetovë ka trajtuar dy kërkesa për regjistrimin e kryesisë partiake nga dy fraksionet e Aleancës së Shqiptarëve; Një vendim është marrë pas përjashtimit të tre gjyqtarëve, dyshohet se për shkak të presionit politik.⁷⁴ Gjykata Kushtetuese mori dy kërkesa: njëra që kundërshtonte udhëzimet e ASHMAAV-it për shpërndarjen e kohës së transmetimit në media ndërmjet kandidatëve për president dhe tjetra vinte në pikëpyetje kushtetutshmërinë e Kodit Zgjedhor në lidhje me kushtet e fushatës për kandidatët e propozuar nga grupe votuesish, pa lidhje me partitë politike. të cilat ankuesit pretenduan se ishin diskriminuese. Gjykata Kushtetuese nuk i ka shqyrtuar kërkesat në kohën e duhur; njëra u shqyrtua dhe u refuzua pasi dispozitat e kundërshtuara ishin zbatuar tashmë,

⁷⁰ MVZ-ja e ODIHR-it ishte në gjendje të merrte 72 vendime, të gjitha prej të cilave përmendën Gjykatën Supreme si instancën e apelit, e cila, sipas ligjit, nuk ka juridiksion për të shqyrtuar vendimet e KSHZ-së. Të gjitha vendimet, përveç katër, ishin të pamotivuara, ndërsa 17 nga 33 refuzimet cituan një udhëzues të KSHZ-së të vitit 2018 në lidhje me referendumet që nuk është i zbatueshëm për zgjedhjet presidenciale. Paragrafi 5.11 i OSBE-së i vitit 1990 në [Dokumentin e Kopenhagës](#) thekson se “vendimet administrative kundër një personi duhet të jenë plotësisht të justifikueshme dhe si rregull duhet të tregojnë mjetet e zakonshme juridike në dispozicion”.

⁷¹ Kundër vendimeve të KSHZ-së u dorëzuan dy ankesa nga *Partia e Punëtorëve*, duke pretenduar se rregullat tepër kufizuese të regjistrimit çuan në rrëzimin e listave të tyre të kandidatëve në pesë njësi zgjedhore. *Alternativa e Re* apeloj duke argumentuar se KSHZ-ja hodhi poshtë listat e tyre të kandidatëve për arsye formaliste. Gjithashtu, *E Djathta* u ankua kundër vendimit të KSHZ-së me të cilin refuzohej regjistrimi i kandidatëve të partisë për shkak të mungesës së dokumenteve në aplikacionin e tyre.

⁷² Ky vendim është shqyrtuar nga Gjykata e Lartë Administrative, e cila ka rrëzuar ankimin si të pabazë.

⁷³ Përderisa dy ankesat në lidhje me regjistrimin e votuesve ishin të ngjashme, një vendim kërkonte që KSHZ-ja të shqyrtonte statusin e aplikantit dhe tjetri urdhëroi regjistrimin e votuesve. Sipas Ligjit për Kontestet Administrative, Gjykata Administrative mund të heqë dorë nga rastet për vendimmarrje në shkallë të parë. Në ankesë kundër vendimit të KSHPK-së, Gjykata kërkoi shqyrtim të ri në shkallë të parë për shkak të shkeljeve procedurale dhe e la në fuqi vendimin për shqyrtimin e dytë, duke marrë parasysh shkeljet e adresuara.

⁷⁴ Përjashtimet u inicuan nga një prej fraksioneve për shkak të konflikteve të supozuara të interesit: njëri ishte i motivuar nga paragjykimi i perceptuar dhe tjetri nga një miqësi midis një anëtarë të vdekur të familjes së një gjyqtari dhe udhëheqësit të fraksionit kundërshtar. Për më tepër, një gjyqtar i tretë ka paraqitur vetë-përjashtim menjëherë pas caktimit të çështjes. Bashkëbiseduesit e MNVZ-së pohuan se përjashtimet e tre gjyqtarëve të caktuar në këtë rast dhe tërheqja joformale e dy gjyqtarëve të tjerë nga zgjidhja e tij ishin të motivuara politikisht. Gjykata konfirmoi Zijadin Selën si kryetar të Aleancës së Shqiptarëve.

ndërsa e dyta mbeti e pavendosur para ditës së zgjedhjeve të 8 majit, të cilën Gjykata ia atribuoi mungesës së afateve të përshpejtuara për vlerësimin e kushtetutshmërisë.⁷⁵

Shumë bashkëbisedues të MNVZ-së shprehën dyshime për drejtësinë e gjyqimit të ankesave të lidhura me zgjedhjet, duke përmendur potencialin për ndikim politik, ndërprerje të mundshme në bashkëpunimin ndërinstitucional, një numër të madh mosmarrëveshjesh të pazgjidhura, si dhe potencialin e perceptuar për korrupsion brenda gjyqësorit dhe agjencitë e zbatimit të ligjit.⁷⁶

Vëzhgimi i zgjedhjeve

Kodi Zgjedhor lejon vëzhgimin qytetar dhe ndërkombëtar dhe u jep të drejtë garuesve të regjistruar që të caktojnë përfaqësues të autorizuar për të ndjekur të gjithë procesin zgjedhor dhe të gjitha nivelet e administratës zgjedhore, duke kontribuar në transparencë. KSHZ akreditoi 2 qytetarë dhe 6 grupe vëzhguese ndërkombëtare para zgjedhjeve parlamentare, së bashku me 383 qytetarë dhe 241 vëzhgues ndërkombëtare nga organizata të akredituara para raundit të parë të zgjedhjeve presidenciale, duke e rritur kështu numrin e përgjithshëm në 1,303 qytetarë dhe 771 vëzhgues ndërkombëtarë.⁷⁷ Edhe pse legjislacioni nuk e rregullon në mënyrë eksplicite vlefshmërinë e akreditimeve të lëshuara para zgjedhjeve presidenciale për balotazh, në praktikë, KSHZ-ja ka interpretuar se ato mbeten të vlefshme deri në përfundimin e të gjithë procesit zgjedhor.

Aktivitetet e vëzhguesve qytetarë ishin përgjithësisht minimale para raundit të parë të zgjedhjeve presidenciale, si dhe ndërmjet dy ditëve të zgjedhjeve. Shumica e bashkëbiseduesve të MVZ-së të ODIHR-it ia atribuon këtë mungesës së financimit dhe ndryshimit të orientimit të aktiviteteve. *CIVIL – Qendra për liri dhe Romët për Demokraci* ka ofruar përditësime të rregullta mbi vëzhgimet e tyre gjatë të dy ditëve të zgjedhjeve. Përfaqësuesit e *CIVIL*-it i raportuan MVZ-së të ODIHR-it se, gjatë periudhës së fushatës, ata ishin subjekt i sulmeve verbale armiqësore në mediat sociale në lidhje me aktivitetet e tyre.

Romët për Demokraci raportuan se në ditën e parë të zgjedhjeve, dy vëzhgues të tyre morën kërcënime të drejtpërdrejta nga përfaqësuesit e partive në vendvotimet në komunën e Strumicës, ndërsa vëzhguesit e tjerë thuhet se ishin penguar në punën e tyre nga anëtarët e KZ-ve në Kumanovë, Kërçovë, Strumicë, Shuto Orizarë, dhe komuna e Vinicës. Organizata mbajti një demonstratë më 2 maj, duke kërkuar mbrojtje shtesë për vëzhguesit e saj të zgjedhjeve. Në përgjigje të këtyre shqetësimeve, KSHZ-ja u bëri thirrje të gjithë zyrtarëve zgjedhorë që të lehtësojnë qasjen e vëzhguesve në të gjitha fazat e procesit zgjedhor, dhe Ministria e Punëve të Brendshme (MPB-ja) njoftoi praninë e shtuar të policisë në disa zona në ditën e zgjedhjeve të 8 majit.

Dita e zgjedhjeve

Dita e zgjedhjeve ishte përgjithësisht e qetë dhe paqësore.⁷⁸ Rregulloret e heshtjes në fushatë kryesisht u respektuan, duke përfshirë platformat mediatike. Ligji nuk flet për zbatueshmërinë e rregulloreve për

⁷⁵ Më 14 mars 2024, një grup zgjedhësish kundërshtuan kushtetutshmërinë e Kodit Zgjedhor dhe ndryshimet e tij, me pretendimin se nuk garantojnë barazinë e garuesve, duke vënë në disavantazh kandidatët e pavarur.

⁷⁶ [Vlerësimi i rrezikut nga korrupsioni i gjyqësorit të Maqedonisë së Veriut](#) i OSBE nga viti 2023 theksoi një rënie të besimit brenda gjyqësorit dhe zbatimit të ligjit, së bashku me një rritje të cënueshmërisë ndaj korrupsionit. Shih edhe [njoftimin](#) për ndërprerjen e bashkëpunimit ndërmjet prokurorit publik dhe KSHPK-së lidhur me ndjekjen penale të rasteve të korrupsionit. Bashkëbiseduesit e MVZ-së të ODIHR-it nga gjyqësori përmendën ndërhyrjen politike në zgjidhjen e mosmarrëveshjeve, kryesisht lidhur me rastet e korrupsionit të profilit të lartë.

⁷⁷ Përpjekjet më të mëdha të vëzhgimit janë bërë nga shoqata Zgjoju me 961 vëzhgues, Romët për Demokraci me 162 vëzhgues dhe CIVIL – Qendra për Liri me 82 vëzhgues në terren.

⁷⁸ Më 8 maj, prokuroria dhe policia raportuan incidente të izoluara lidhur me zgjedhjet, duke përfshirë tentativën për ndikim mbi votuesit në Negotinë dhe Koçan që rezultoi në hapjen e procedurave penale, ndërsa akuzat për blerje votash u hetuan në Ohër, Kriva Pallankë dhe Mavrovë dhe Rostushë, rasti i fundit përfundimisht u mbyll si i paargumentuar.

heshtjen në fushatë në rrjetet sociale. Monitorimi i MVZ-së së ODIHR-it vuri në dukje se disa liderë partish dhe kandidatë postuan mesazhe në internet, duke u kërkuar qytetarëve që të votonin ditën e zgjedhjeve, duke përfshirë edhe mesazhet e fushatës. KSHZ-ja shpalli pjesëmarrjen e votuesve për garën parlamentare në 55.36 për qind dhe për balotazhin presidencial 47.48 për qind.⁷⁹

MNVZ-ja e vlerësoi pozitivisht hapjen e qendrave të votimit në 70 nga 123 vendvotime të vëzhguara. Anëtarët e këshillit zgjedhor (KZ) ishin kryesisht të njohur me procedurat dhe ruanin transparencën. Megjithatë, disa procedura nuk u ndoqën vazhdimisht: në 24 raste, protokollet e hapjes nuk u plotësuan dhe u nënshkruan përpara se të fillonte votimi; në 10 raste kutitë e votimit nuk ishin mbyllur siç duhet; dhe në 4 raste numri serial i vulave të sigurisë nuk është regjistruar në ditar. Anëtarët e KZ-së hasën gjithashtu vështirësi në konfigurimin e pajisjeve biometrike të identifikimit të votuesve (BVID) në 11 raste, megjithëse shumica e qendrave të votimit u hapën me vonesa minimale jo më shumë se 15 minuta.⁸⁰

Administrimi i procesit të votimit u vlerësua pozitivisht nga vëzhguesit e MNVZ-së në 99 për qind të 1,340 qendrave të votimit të vëzhguara. Në vlerësimet pozitive ka kontribuar zbatimi i masave mbrojtëse të rëndësishme procedurale, si identifikimi i votuesve, vulosja e fletëve të votimit nga KZ-të dhe nënshkrimi i listave të votuesve, në 99 për qind të qendrave të votimit të vëzhguara. Megjithatë, kërkesa ligjore për KZ-të për të informuar votuesit për procedurat e votimit, e rëndësishme për të reduktuar numrin e fletëvotimeve të pavlefshme, nuk u zbatua në afërsisht 41 për qind të vendvotimeve.⁸¹ BVID-et ishin funksionale pothuajse në të gjitha rastet, por në 24 përqind të vëzhgimeve, jo çdo votues mund të identifikohet me sukses nga skanimi i gjurmëve të gishtërinjve. Fshehtësia e votimit në përgjithësi u ruajt, megjithëse në disa raste të raportuara (19 vëzhgime), struktura e qendrës së votimit cenoi sekretin e votës. Votimi në grup ose familjar u vëzhguar në 4 për qind të vëzhgimeve (39 raste). Ndërsa jo kundër ligjit, në 4 për qind (41 raste), persona të ndryshëm nga anëtarët e KZ-së u vunë re se po gjurmonin votuesit që kishin votuar, gjë që mund të jetë një tregues i presionit ndaj votuesit. Në 18 raste kutitë e votimit nuk ishin mbyllur siç duhet.

Përfaqësues nga partitë politike apo kandidatë ishin të pranishëm në 86 për qind të qendrave të votimit, duke kontribuar në transparencë. Në 7 për qind të vëzhgimeve kanë qenë të pranishëm vëzhgues qytetarë apo ndërkombëtarë. Në më shumë se 99 për qind të vendvotimeve, të gjithë personat e autorizuar të pranishëm kishin një pamje të qartë të procesit dhe pothuajse të gjitha KZ-të bashkëpunuan plotësisht me vëzhguesit e MNVZ-së. Gratë përbënin 49 për qind të anëtarëve të KZ-së dhe përbënin 60 për qind të kryesuesve të qendrave të votimit. Rreth 46 për qind e vendvotimeve të vëzhguara nuk parashikonin akses të pavarur për personat me aftësi të kufizuara fizike dhe faqosja ishte e papërshtatshme për votues të tillë në 22 për qind të vendvotimeve. Pothuajse të gjitha qendrat e votimit kishin një udhëzues fletëvotimi me prekje për votuesit me dëmtime në të pamurit.

MNVZ-ja e vlerësoi negativisht procesin e numërimit në 16 nga 106 vendvotime të vëzhguara për shkak të gabimeve procedurale dhe lëshimeve në procedura. Vëzhguesit ia atribuon këtë një kuptimi të pamjaftueshëm të procedurave nga anëtarët e KZ-së, si dhe përpjekjeve për të përsheptuar procesin. Gabimet procedurale përfshinin mosrespektimin e rendit të parashikuar të procedurave në 53 raste, moslllogaritjen e numrit të votuesve që janë nënshkruar në listën e votuesve në 24 raste dhe

⁷⁹ Bazuar në të dhënat paraprake të pjesëmarrjes nga KSHZ-ja, mesatarja e pjesëmarrjes në komunat me shumicë etnike shqiptare (sipas të dhënave nga [regjistrimi](#)), ishte 45 për qind për zgjedhjet parlamentare dhe 24 për qind për zgjedhjet presidenciale. Në komunat e tjera së bashku, pjesëmarrja ishte 59 për qind për zgjedhjet parlamentare dhe 58 për qind për zgjedhjet presidenciale.

⁸⁰ KSHZ-ja njoftoi se në tri vendvotime në komunat Koçan, Kumanovë dhe Ohër nuk kanë mundur të zgjidhen çështjet teknike me pajisjet biometrike dhe KSHZ-ja autorizoi KZ-të që të vazhdojnë procesin e identifikimit të votuesve pa BVID.

⁸¹ Në zgjedhjet parlamentare, numri i përgjithshëm i votave të pavlefshme mbeti i krahasueshëm me raundin e parë presidencial, në 2.7 për qind. Megjithatë, për balotazhin presidencial, shkalla e votave të pavlefshme u rrit në 5.6 për qind.

mospavlefshmërinë e fletëve të votimit të papërdorura para hapjes së kutive në 28 raste. Transparenca e procesit është cenuar në rastet kur të pranishmit nuk kanë pasur një pamje të qartë të procedurave në 10 raste, ku kryetarët e KZ-ve nuk kanë shfaqur vazhdimisht fletëvotimet gjatë numërimit në 35 raste, ose i kanë shfaqur ato në mënyrë të tillë që shenjat nuk ishin të dukshme në 16 raste. Vëzhguesit e MNVZ-së raportuan në 26 pika se KZ-të kishin vështirësi në plotësimin e procesverbaleve përfundimtare dhe në 19 vendvotime, anëtarët e KZ-ve para-nënshkruan protokollin e rezultateve përpara se të përfundonin numërimin. Më tej, në 14 raste, persona të tjerë përveç anëtarëve të KZ-së u lejuan të merrnin pjesë në numërim.

Tabelimi i rezultateve u vlerësua pozitivisht nga vëzhguesit e MNVZ-së si efikas dhe i qetë në 64 nga 66 KKZ-të e vëzhguara. Megjithatë, përkundër trajnimeve shtesë për plotësimin e protokolleve të rezultateve para ditës së zgjedhjeve, në 49 raste janë vërejtur gabime dhe mospërputhje të shumta, kryesisht gabime aritmetike që kërkonin korrigjime para tabelimit. Vëzhguesit e MNVZ-së vunë re se në 24 raste, KZ-të plotësuan procesverbalet e rezultateve në ambientet e KKZ-së menjëherë para se t'i dorëzonin për tabelim. Në 9 raste, hapësirat e pamjaftueshme të KKZ-ve, kryesisht për shkak të hapësirës së pamjaftueshme për të akomoduar të gjitha KZ-të që presin për përpunimin e materialeve të tyre, çuan në mbipopullim dhe pengim të transparencës. KSHZ-ja publikoi vazhdimisht rezultatet e pjesshme të vendvotimeve në internet dhe mbajti dy konferenca për shtyp në natën e zgjedhjeve për të shpallur rezultatet preliminare për balotazhin presidencial dhe zgjedhjet parlamentare.

Në ditën e zgjedhjeve, KSHZ-ja pranoi rreth 490 ankesa lidhur me regjistrimin e votuesve.⁸² Nga këto, 283 u zgjidhën plotësisht me mbylljen e votimit: 199 u miratuan, 68 u refuzuan dhe 16 u konsideruan të papranueshme; 195 ankesa kanë mbetur të pazgjidhura.⁸³ KSHZ-ja nuk publikoi asnjë nga vendimet për çështjet e shqyrtuara, duke ndikuar në transparencë. Në përgjithësi, trajtimi i ankesave të lidhura me ditën e zgjedhjeve nuk siguroi qasje në mjete juridike efektive.

*Versioni në anglisht i këtij raporti është i vetmi dokument zyrtar.
Ekzistojnë përkthime jozyrtare në maqedonisht dhe shqip.*

⁸² Shumica e ankesave janë paraqitur në komunat Çair, Gostivar, Kërçovë, Likovë, Novosellë, Strumicë, Tetovë, Veles dhe Zhelinë.

⁸³ Nga 195 ankesa që mbetën të pazgjidhura deri në mbylljen e votimit, 92 nuk janë shqyrtuar, ndërsa 103 janë vendosur nga KSHZ-ja, por verifikimi i vendimit për votuesit e prekur nuk është bërë nga KKZ-të.

INFORMACION PËR MISIONIN DHE MIRËNJOHJE

Shkup, 9 maj 2024 – Kjo Deklaratë e gjetjeve dhe konkluzioneve preliminare është rezultat i një përpjekjeje të përbashkët që përfshin Zyrën e OSBE-së për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR), Asamblenë Parlamentare të OSBE-së (AP OSBE), Asamblenë Parlamentare të Këshillit të Evropës (APKE) dhe Parlamentin Evropian (PE). Vlerësimi u bë për të përcaktuar nëse zgjedhjet ishin në përputhje me angazhimet e OSBE-së dhe detyrimet dhe standardet e tjera ndërkombëtare për zgjedhje demokratike dhe me legjislacionin kombëtar.

Z. Nikoloz Samkharadze u emërua nga Kryesuesi i OSBE-së si Koordinator Special dhe lider i misionit vëzhgues afatshkurtër të OSBE-së. Znj. Carina Öderbrink kryesoi delegacionin e AP të OSBE-së, z. Alfred Heer kryesoi delegacionin e APKE-së dhe z. Leopoldo López Gil kryesoi delegacionin e PE. Ambasadorja Xhillian Stirk është Kryetare e MVZ-së së ODIHR-it, e vendosur nga 20 marsi.

Secili nga institucionet e përfshira në këtë Mision ndërkombëtar të vëzhgimit të zgjedhjeve (MNVZ) ka miratuar Deklaratën e parimeve të 2005 për vëzhgimin ndërkombëtar të zgjedhjeve. Kjo Deklaratë e gjetjeve dhe konkluzioneve paraprake jepet para përfundimit të procesit zgjedhor. Vlerësimi përfundimtar i zgjedhjeve do të varet, pjesërisht, nga zhvillimi i fazave të mbetura të procesit zgjedhor, duke përfshirë numërimin, tabelimin dhe shpalljen e rezultateve, si dhe trajtimin e ankesave ose apeliimeve të mundshme pas zgjedhjeve. ODIHR do të nxjerrë një raport përfundimtar gjithëpërfshirës, duke përfshirë rekomandime për përmirësime të mundshme, rreth tetë javë pas përfundimit të procesit zgjedhor. AP e OSBE-së do të paraqesë raportin e saj në sesionin e saj vjetor në Bukuresht në korrik. APKE do të prezantojë raportin e saj në sesionin e saj të pjesës së qershorit 2024, në Strasburg. PE do të prezantojë raportin në mandatin e 10-të, i cili fillon më 16 korrik 2024.

MVZ-ja e ODIHR-it përfshin 14 ekspertë në kryeqytet dhe 20 vëzhgues afatgjatë të vendosur në të gjithë vendin. Në ditën e zgjedhjeve, u vendosën 344 vëzhgues nga 42 vende, duke përfshirë 20 vëzhgues afatgjatë dhe 199 vëzhgues afatshkurtër të vendosur nga ODIHR, si dhe një delegacion prej 72 anëtarësh nga AP i OSBE-së, një delegacion 23 anëtarësh nga APKE dhe një delegacion 11 anëtarësh nga Parlamenti Evropian. Hapja u vëzhgua në 123 qendra votimi dhe votimi u vëzhgua në 1,340 qendra votimi në të gjithë vendin. Numërimi është vërejtur në 106 vendvotime, ndërsa tabelimi në 66 KKZ.

Vëzhguesit dëshirojnë të falënderojnë autoritetet për ftesën e tyre për të vëzhguar zgjedhjet, si dhe Komisionin Shtetëror Zgjedhor dhe Ministrinë e Punëve të Jashtme të Republikës së Maqedonisë së Veriut për ndihmën. Ata shprehin gjithashtu vlerësimin e tyre ndaj institucioneve të tjera shtetërore, partive politike dhe organizatave të shoqërisë civile dhe përfaqësuesve të komunitetit ndërkombëtar për bashkëpunimin e tyre.

Për më shumë informacion, ju lutemi kontaktoni:

- Ambasadorja Xhillian Stirk, Shefe e MVS-së së ODIHR-it, në Shkup (jillian.stirk@odih.mk);
- Katja Andrush, Zëdhënëse e ODIHR-së (+48 609 522 266), ose Hamaxhiripi Munjikva, Konsulent zgjedhor i ODIHR, në Varshavë (+48 723 960 008);
- Anzhelika Ivanishçeva, Zyrtare për media e PA të OSBE-së (+4560108030);
- Bogdan Torkatoriu, zyrtar i lartë i zgjedhjeve, Divizion zgjedhor, APKE (bogdan.torkatoriu@coe.int)
- Raffaele Luize, Administrator, Parlamenti Evropian (raffaele.luise@europarl.europa.eu)

Adresa e MVZ ODIHR:

Pirinska 29

1000 Shkup, Republika e Maqedonisë së Veriut

e-mail: office@odih.mk

uebfaqja: <https://www.osce.org/odih/elections/north-macedonia/563601>